

Pareizrakstība

2013. gads

Vijolkoncerts un vijolkoncerts?

Vijolkoncerts* – ‘koncerts vijolei un simfoniskajam vai kamer-orķestrim’ (Torgāns, J. *Mūzikas terminu vārdenīte*. Rīga : Zinātne, 2010, 134. lpp.). Jauntermiņš avotā paskaidrots ar zvaigznīti. Kā šī izdevuma 10. lpp. norāda pats autors, „apzīmējumi, kuru gramatiskā forma atšķiras no līdz šim ierastas vai vispār piedāvāti no jauna, norādīti ar simbolu* pēc vārda (daudzi no tiem – vairāk nekā puse – ir manis paša veidoti”. Drīz pēc vārdnīcas iznākšanas Latviešu valodas aģentūras lingvistēm zvanīja kolēģi no Latvijas Radio „Klasika” un jautāja, ko domājam par vārdu *vijolkoncerts* ierastā vijolkoncerta vietā. Toreiz atbalstījām zināmo un ierasto vijolkoncertu, un jau likās, ka tradicionālais termins savas pozīcijas ir nostiprinājis, taču Jāņa Torgāna viedoklis žurnālā „Mūzikas Saule” (2013, Nr. 2 (73) 2. lpp.) un Latvijas Mūzikas informācijas centra direktores Ināras Jakubones (2013, Nr. 3 (74) 3. lpp.) atbilde lika saprast, ka diskusija turpinās. Piedāvājam arī mūsu krājuma lasītājiem iepazīties ar šo diskusiju, kas ir pārpublicēta no žurnāla „Mūzikas Saule”.

Vijolkoncerts un vijolkoncerts?

Jānis Torgāns, *Dr. habil. art.*, mūzikas zinātnieks

Sākšu no citas puses. Ja skaņdarbs ir koncerts čellam, tad programmā rakstām, piemēram, Antonīns Dvoržāks. *Koncerts čellam un simfoniskajam orķestrim*, bet ikdienā sakām un arī rakstām *Dvoržāka čellkoncerts* (jo konkrēts), čellkoncerts (ja vispār, kā žanrs) un attiecīgi čellsonāte, čellgrupa (nav nekādas vainas arī čellu grupai, tikai garākā tekstā, kur jēdziens bieži atkārtojas, katreiz – katru reizi! – zaudējam divas liekas zīmjuvietas/taustiņsitienus/taustiņspiedienus). Ja skaņdarbs ir koncerts (sonāte, fantāzija utt.) vijolei, tad programmā rakstām *Vijolkoncerts* (tādēļ, ka vijolei – vijoles koncerts, nevis vijolēm – vijolu koncerts). Koncerts vijolei un orķestrim (ja konkrēts koncerts), bet ikdienā sakām un rakstām vijolkoncerts. Ja ir divām vijolēm un orķestrim, tad tas parasti ir dubultkoncerts vai *concerto grosso* (senā vai jaunā veidā). Ko iegūstam? Skaidrību un atbilstību realitātei – vijoles koncerts, vijoles sonāte, vijoles fantāzija, koncerts divām vijolēm, *concerto grosso* (Vivaldi, Šnitke u. c.). Savukārt tur, kur darīšana ar daudzām vijolēm, protams, ir vijolmeistars, vijolbūve, vijoldarbnīca utt. Bet – vijolspēle, jo gan spēlē vijoli, gan raksta nošu krājumus ar komentāriem vijoles spēles/spēlēšanas apguvei. Apstākļos, kad liela daļa sabiedrības joprojām neatšķir *ka* un *kad* nozīmi, tas viss var izskatīties pēc putukrējuma gatavošanas izsalkušam teliņam. Bet kāpēc gan mūziķi nevarētu rakstīt un runāt pareizāk nekā citi ļaudis?! Ikdienā savā pulciņā palaižot ij brīvāku, valīgāku izteiksmi, ij pat žargonu vai tā saukto neformālo leksiku, bet zinot un protot izteikties arī gludi, skaisti un loģiski.

Latviešu valodas aģentūras viedoklis

No valodas prakses viedokļa var teikt, ka vārda (šajā gadījumā mūzikas termina) lietojumu nav iespējams mākslīgi regulēt ar rīkojumu *atļaut* vai *aizliegt*. Svarīgi, lai noteikta sabiedrības daļa (konkrētajā gadījumā – nozares profesionāļi) šo terminu atzītu par nepieciešamu un arī lietotu. Vārda „iedzīvināšanu” realitātē un tā tālāko likteni nosaka lietotāji.

Parasti jauna termina izveidi ierosina attiecīgās nozares speciālisti. Diemžēl LZA Terminoloģijas komisijā nav Mūzikas terminoloģijas apakškomisijas, – ja tāda būtu, par šo jautājumu varētu diskutēt nozares speciālistu līmenī. Iespējams, ka par šādas apakškomisijas nepieciešamību terminologiem vajadzētu domāt, varbūt šis nav vienīgais jautājums, par ko būtu jāapspriežas nozares speciālistiem.

Valoda attīstās, un vārdu krājums nepārtraukti tiek papildināts – šo procesu sabiedrība ir pieņēmusi un ar to sadzīvo itin labi. Visbiežāk jaunie vārdi ir aizguvumi – jaunas reālijas apzīmējumi kādā svešvalodā, taču jaunu vārdu, t. sk. terminu, darināšanā tiek izmantoti arī leksiskajā aprītē esoši vārdi un to sastāvdaļas.

Viens no terminrades principiem nosaka, ka jaundarinājums nedrīkst būt pretrunā ar valodas sistēmu, tātad tam ir jāiekļaujas latviešu valodas vārddarināšanas sistēmā. Apzīmējuma *vijolkoncerts* gadījumā šī prasība ir ievērota, un tas veidots atbilstoši valodas sistēmai. Otrkārt, vārdam ir jābūt nozares speciālistu atzītam. Tas nozīmē, ka profesionāļu līmenī atlase jau ir notikusi, vārds ir pieņemts kā nozares tradīcijām atbilstošs, speciālisti par to ir vienojušies un vārds tiek lietots praksē, kas ir trešais pamatnosacījums. Ceturtkārt, labu terminu raksturo tā nepārpotamība. Un te nepieciešams plašāks skaidrojums.

Pieredze liecina, ka sabiedrība nelabprāt pieņem grozījumus kādu zināmu un jau lietotumā nostiprinājušos vārdu pareizrakstībā. Tāds piemērs ir pareizrakstības grozījumi valsts nosaukumā *Īslande*, kas, nozares speciālistu ierosināti, 2006. gadā tika pieņemti, bet pēc pieciem gadiem (2011. gadā) tie paši speciālisti bija spiesti atzīt, ka vienlīdz laba ir gan *Īslande*, gan arī iepriekš lietotā *Islande*. Līdzīgas svārstības ir bijušas svešvārdu *reabilitācija* un *rehabilitācija* lietojumā (lasītājiem jāatgādina, ka patlaban abu vārdu nozīmes tiek šķirtas).

Vai *vijolkoncerta* pareizrakstību saprātis, ja gadu desmitiem visās vārdnīcās (ieskaitot pēdējo, 1995. gadā izdoto „Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīcu”) ir minēts tikai *vijolkoncerts*? Vai neradīsies pārpratumi? Vai nozīmes šķīrums patiešām ir nepieciešams un lietotājiem viegli saprotams, lai veiktu šādu praksē nostiprinājušos tradicionālās pareizrakstības maiņu? Vai šīm pārmaiņām piekrist un tās atbalsta ja ne visi, tad vismaz lielākā daļa mūziķu, muzikologu, mūzikas pedagogu? Domājams (vismaz sākotnēji) – vairums žurnālistu un redaktoru uzskatīs to par iespiedkļūdu vai pārrakstīšanos. Vai jauntermiņš izturēs galveno, resp., laika, pārbaudi? To diemžēl ir ļoti grūti prognozēt, bet arī tā ir valodas attīstības procesa sastāvdaļa.

(Un atkal) Vijolkoncerts versus vijolkoncerts

Ināra Jakubone, Latvijas Mūzikas informācijas centra direktore

Šīs replikas iemesls, šķiet, ir gluži fizioloģiskas dabas, par ko, protams, atvainojos. Kad lasu *vijolkoncerts* un vilšus nevilšus mēģinu to artikulēt – vienalga, vai skaļi, vai tikai iztēlē – tā kā aizžņaudzas rīkle, tā kā iestingst mēle... Un prātā nāk tas tālais laiks, kad Latvijas Radio runas mākslas guru Antonija Apele mani saraudināja, neganti bārdama par stīvo žokli – kaut ko nepieļaujamu latviešu pareizrūnā. Diemžēl *vijolkoncerts* man atsauc atmiņā tās reizes stīvžokļa šausmas. Jo liek manai mēlei un žoklim iespringt neērtā, runas ierasto plūdumu apgrūtinot, nedabiskā veidā.

No tamlīdzīgas kņaģa sajūtas mēlesgalā vismaz mani pasargā *vijolkoncerta* mīkstinātais *j*. Jo ar to itin kā iečubinos ērtā šūpuļkrēslā, bet ar *l* – sajūtos uzdzīta uz tramplīna – piecmetrinieka.

Dzīmtās valodas komforta sajūta, kuru negribētos zaudēt, liek aizdomāties par kādām iespējamām valodas pašregulācijas ceļā dzimušām vārdveides tradīcijām, par kādas lielākas un dziļākas (filoloģiskas, ne aritmētiskas) likumsakarības daļu.

Sakām taču – pīļknābis, pejaste, ābeļzars, pudeļkorķis, vaboļkāja, mandeļkociņš u. tml. Un, tāpat kā vienai vijolei rakstītā koncerta gadījumā, runa ir par vienas pīles knābi un vienas peles asti. Un zars augs pie

vienas ābeles, korķis vienlaicīgi varēs atrasties vienā pudelē, un kāja vabolei būs viena, ak, nē, piedošanu, tā būs vienas vaboles viena kāja vai kā tamlīdzīgi.

Lai būtu kaut drusciņ filoloģiski pamatotāk, varbūt var šādi: vienskaitļa ģenitīvs – ābeles (zars), peles (aste), vaboles, pudeles, pīles un vijoles – pilnībā sakrīt ar daudzskaitļa nominatīva formu. Ābeles (vsk. Ģ.) – ābeles (dsk. N.). Bet daudzskaitļa ģenitīvā klāt ir tas J!!! Ābeļu, peļu, vaboļu, pudeļu, pīļu, vijoku... Un varbūt valodas zemstraumes likumību dēļ, vai latvieša valodas artikulācijas aparāta īpatnību dēļ tas J salikteņos ieguļas dabiskāk un tīkamāk arī tur, kur formāli viss pa vienam?

Lai vai kā – manis kā latviešu valodas lietotāja (un arī nesēja) pašsajūta liek apšaubīt aritmētiku (prof. Torgāna argumentu par labu *vijolkoncerta* formai) kā līdzvērtīgu konkurentu visiem citiem valodu skaidrojošajiem un arīdzan pašorganizējošajiem spēkiem.

Bet pavisam bez aritmētikas pat es neiztikšu. Latviešu valodas aģentūra skaidro, ka jaunvārda vai vārda formas ieviešana atkarīga arī no lietotāju atsaucības. Un šai sakarā varbūt ir vērts pieminēt kādu savā ziņā dezinformējošu vijolkoncerta lietas aspektu. Vijolkoncerta formu atzinuši „Mūzikas Saules” redaktori Orests Silabriedis, Ilze Medne un Inga Žilinska. Tā kā Oresta Silabrieža pārziņā ir visas „Latvijas Koncertu” publikācijas, tai skaitā „Sinfonietta Rīga” programmas, savukārt Inga Žilinska lieliski apraksta Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra programmas, rodas iespaids, ka jauninājums ir vienbalsīgi pieņemts un atbalstīts – vismaz publicētajos materiālos. Tad nu varbūt jālaiž pie vārda skaitītāji un jāsaskaita arī tie pret? Manējo ieskaitiet, lūdzu!

Bet vispār – paldies par lielisko vijojžurnāla numuru un vijolkoncerta formas lietojumu itin daudzos tā rakstos!

Teici, teici, valodiņa

Jānis Torgāns, *Dr. habil. art.*, mūzikas zinātnieks

Liels paldies Inārai Jakubonei par to, ka viņa aizsvilinājusi domu apmaiņu par jautājumu, kas ir plašāks un nozīmīgāks nekā konkrētais *gadījums* (*vijolkoncerts/vijolkoncerts* – šo pēdējo dators citīgi labo, malacis!). Vispirms gribu teikt, ka vijole nav ne pīle, ne vabole, bet gan smalka būtne no zemes, *citronas kur zied* (Johans Volfgangs Gēte – Rūdolfs Blaumanis). Tas ir, vārdam nav latviešu cilmes (kaut gan tas brīnišķīgi integrējies), bet gan instruments pats, gan vārds nāk no Itālijas: violu dzimta pakāpeniski pārveidojās skanīgākos un izteiksmīgākos mūsdienu instrumentos, violas vārdam iegūstot (arī) deminutīva formu *violino*. Tā nu tad latviski ir vijole. Otrām kārtām, jautājums nav vis aritmētiskas (vienai vabolei ir sešas kājas!), bet gan loģiskas dabas. Tūlīt gan jāpiekrīt Inārai, ka vārdveidē un valodā vispār ir ļoti daudz brīnumainu un neizskaidrojamu lietu. Piemēram, kā radies, tā teikt, personvārds Sisis Vijolkāja (Vitauts Ļūdēns)? Kādēļ tur salikteņa pirmā daļa nepārprotami signalizē par gramatisku daudzskaitli, bet kāja ir tikai viena?! Starp citu, ne pīlknābja, ne peļastes gadījumā nepavisam nav drošs, ka runa par vienu pīli vai peli (vai tik tā nebūs arī ar Sisi?). Drīzāk otrādi – tiek salīdzināts ar TĀDU knābi kā (daudzām) pīlēm (raksturīgo saplacināto formu) vai tādu asti kā (daudzām) pelēm (parasti par pašķidru, sīku matu šķipsnu). Arī blakus ābelziedam internetā sastopam ābelziedu, turklāt ne kā kļūmi vai pārpratumu, bet kā institūcijas nosaukumu (tātad izdomātu, apspriestu, apstiprinātu). Dabiski, nav jācinās ar vējdzirnavām neapstrīdamajā faktā, ka daudzskaitļa ģenitīvā visiem šiem vārdiem (no pīles caur ābeli līdz vijolei) ir mīkstinājums.

Vijolkoncerts ir tikai mēģinājums loģiski nošķirt, kad runa ir par vienas vijoles un kad par vairāku/daudzu vijoku koncertu (kā skaņdarbu). Tas labi biedrojas arī ar čellkoncertu (kā vārdu), jo ir pats pēdējais laiks atbrīvoties no čellokoncerta (kā vārda), – jau gadus trīsdesmit mums ir čells (nevis nelokāmais čello). Man pašam stipri jāpiedomā, lai pateiktu vijolkoncerts, un tas ir dabiski. Tieši tāpat laika gaitā lēnām valodā ienāca tādi skanīgi un ērti veidojumi kā blaknes (farmācijā) vai skārums (mūzikā). Pirms tiem pašiem gadiem 30 daudzi bija (vismaz vārdos, *tos tiem piedos* – Jānis Rokpelnis mazliet pabrīvotā

izskatā) ar mieru drīzāk iedzert indi, nekā teikt *skārums* pierastā (patiesībā ievazātā) *štriha* vietā stīginstrumentiem. Tagad lieta konsekventi uzlabojas. Mēs sen vairs nelietojam (vārdus) *gābeles*, *šūplādes*, *ankambarus*, *ausgusus* vai vēlākos *kurtkas*, *gruščikus*, *plaškus* un tamlīdzīgi. Bet interesanti, ka tieši valodas lietotāji (es pat teiktu – īpašnieki!) ar Mirdzas Ķempes dzejoļa palīdzību izglāba vāciskās šķēres no latviski pareizajām, bet kaut kā netīkamajām grieznēm (šobrīd iestāties tāds kā pamiers). Un arī pašreizējā gadījumā valodas lietotāji būs galvenie, kas izšķirs vijolkoncerta cerības uz izdzīvošanu mainīgajā sociālajā vidē (ši vārdkopa jau arī izveidojusies par specifisku, diezgan atbaidošu, novalkātu štampu). Turklāt galvenais – oficiālos dokumentos (afišās, programmās, protokolos) taču jālieto tā, kā to priekšrakstījis autors. Piemēram, Ludviga van Bēthovena Koncerts vijolei un orķestrim. Taču tikpat dabisks ikdienā, sarunā, pārraidē būs Bēthovena Vijolkoncerts (attiecīgi ērģelkoncerts, obojsonāte, vijolfantāzija, klavierkvartets utt.).

Un trešā (dārgā) lieta ir sistēmiskuma jautājums. Mūsu valodā lieliski iesakņojies klavierkoncerts un ērģelkoncerts. Būtu laiks iespējami vienveidot koncertus citiem instrumentiem. Jau minēju akūto nepieciešamību savest kārtībā čellkoncertu (čellsonāti, čellfantāziju). Tieši to pašu varētu attiecināt uz mežragkoncertu, flautkoncertu, klarnetkoncertu, altkoncertu (un attiecīgi sonātēm u. tml.) un – šausmas! – arfkoncertu, koklkoncertu, sitaminstrumentkoncertu (nu, ne sitēju koncertu tak!). Sistēmiskums atvieglo dzīvi, ļaujot labāk saskatīt tuvību un kopību. Šķiet, pateicoties Orestam Silabriedim (ar stīginstrumentiem), mums tagad beidzot ir skanīgi vientipa nosaukumi visām instrumentu grupām: taustiņinstrumenti, pūšaminstrumenti, sitaminstrumenti un stīginstrumenti. Šādas sistēmgrupas vajadzētu tikai atbalstīt. Bet noslēgumā – valoda tāpat kā mūzika ir *viena tumša lieta* (kā par mūziku teica profesors Jānis Ivanovs). Nevienā vārdnīcā neatradu pudeļkorķi, bet vārds taču sadzīvē labi iedzīvojies. Savukārt pilnīgi neizskaidrojama ir vārdkopa pudeles brālis – brālis pudelei bioloģiski nekādi nav iedomājams arī klonēšanas laikmetā, taču raksturojums ir trāpīgs, dzīvs un ģiprs. Centīsimies, lai mūsu profesionālā valoda būtu gan dzīva, gan saprotama, gan arī loģiska un iespējami sistēmiska! Mēs tirām pagalmus un mežus, jūrmalu un kāpņutelpas. Darīsim to arī ar mūsu valodu.

2012. gads

• Kā pareizi rakstīt *Kolorādo* vai *Kolorado* vabole?

„Kaitēkļa dzimtene ir Ziemeļamerika, kur tas atrasts jau 1924. gadā. Kad kartupeļus sāka audzēt masveidā, kaitēklis plaši izplatījās *Kolorādo* štatā, no tā arī radies nosaukums.” (*Jaunā eponīmu vārdnīca*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra 2012, 88. lpp.; sk. arī <http://termini.lza.lv>, skatīts 03.09.2012.)

• Kā pareizi rakstīt: *šķērna* vai *šķērma* dūša?

Šķērms – 1. 'tāds, kas izraisa nepatīkamu nenoteiktas garšas sajūtu. Tāds, kas rūgstot, skābstot ir sabojājies'; 2. *sar.* 'nepatīkams, nelabs (par psihisku vai fizioloģisku stāvokli)'; 3. *sar.* 'nelaipns, skarbs, īgns' (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7² sēj. Rīga : Zinātne, 1991, 362.–363. lpp.).

• Kā pareizi rakstīt: *preperāts* vai *preparāts*?

Vārds aizgūts no vācu valodas vārda *Präparat* < lat. *praeparatus*, tāpēc latviešu valodā tas rakstāms **preparāts** (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 631. lpp.; *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005. 631. lpp.).

• Vai vārds *inkaso* latviešu valodā jāraksta ar vienu vai diviem s burtiem?

Bankas operācijas apzīmējums aizgūts no itāļu valodas vārda *incasso*, taču latviešu valodas pareizrakstība šādu līdzskaņu dubultojumu nepieļauj tātad **inkaso**.

• Kā ir pareizi: **desmitām reižu vai desmitiem reižu?**

Vārdi *desmits, simts, miljons, miljards* lokāmi kā 1. deklinācijas vārdi. „Tikai vīriešu dzimtē ir numerāļi *desmits, simts, tūkstotis, miljons*, kas dzimti, kā tas raksturīgs substantīviem, nemaina saistījumā ar sieviešu dzimtes substantīviem, piem., *desmitam grāmatu, simtam meiteņu, tūkstošiem lappušu, miljons reižu*.” (Paegle, Dz. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. Rīga : Zinātne, 2003, 68. lpp.)

Tātad minētie skaitļa vārdi lokāmi un lietojami kā vīriešu dzimtes vārdi: *desmitiem reižu, simtiem balsu* (ne desmitām reižu, simtām balsu).

• Kā ir pareizi: **hidrogenēti tauki vai hidroginēti tauki?**

Kā norāda akadēmiskā terminu datubāze *AkadTerm*, pareizais tauku nosaukums ir **hidrogenēti** tauki. (<http://termini.lza.lv/term.php?term=hidrogenētitauki&list=hidrogenētitauki&lang=LV>, skatīts 03.09.2012.)

• Kā pareizi rakstāms valsts nosaukums: **Islande vai Īslande?**

Latviešu valodas ekspertu komisijas Vietvārdu apakškomisija 2006. gada 21. marta sēdē apstiprināja 196 pasaules valstu un 48 teritoriju nosaukumus latviešu valodā. Šajā sarakstā tika norādīts, ka Īslandes Republika (ar garu patskani *Ī*) precīzāk atbilst nosaukuma izrunai un rakstībai oriģinālvalodā. Taču, kā zināms, sabiedrība šo jauninājumu uzņēma dažādi, arī vairāki valodnieki norādīja, ka tam nepiekrīt. Laiku pa laikam Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijai tika lūgts pārskatīt šo lēmumu.

Jautājums par Leduszemes (*Lyðveldið Ísland*) nosaukuma pareizrakstību latviešu valodā tika skatīts vairākās Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijas sēdēs, kurās tika rasti argumenti gan par labu biežāk sastopamajam (pēdējo gadu desmitu laikā biežāk lietotajam) variantam *Islande*, gan rakstījumam ar garo patskani *ī*, proti, *Īslande*, kā tā tika ieteikta 2006. gadā.

2011. gada 15. jūnija sēdē Latviešu valodas ekspertu komisija secināja: kaut gan no lingvistiskā viedokļa pareizāks būtu šis valsts nosaukums ar garo *ī*, tomēr, ievērojot tradīcijas citvalodu ģeogrāfisko nosaukumu atveidē, par pilnīgi atbilstošu latviešu valodas normām uzskatāms arī variants *Islande*.

Tāpēc patlaban spēkā ir abi rakstības varianti: **Islande** un **Īslande**.

• Kā pareizi rakstīt Francijas un Lietuvas prezidentu uzvārdus?

Plašsaziņas līdzekļi dažādi raksta (un izrunā) Francijas prezidenta uzvārdu: *Ollands, Olands* vai *Olāns* (oriģinālvalodā *François Hollande*). Līdzīga nekonsekvence vērojama arī Lietuvas Valsts prezidentes uzvārda rakstībā: *Daļa Gribauskaite* un *Daļa Grībauskaite* (oriģinālrakstībā *Dalia Grybauskaitė*).

Jāatgādina, ka latviešu valodā īpašvārdus atveido pēc izrunas, iekļaujot tos latviešu valodas gramatiskajā sistēmā. Juridiski šo normu nosaka Valsts valodas likuma 19. panta 3. daļa un Ministru kabineta noteikumi Nr. 114 „Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju”.

Saskaņā ar franču īpašvārdu atveides noteikumiem līdzskanis *h* un beigu patskanis *e* netiek atdarināts, tāpēc prezidenta uzvārds latviešu valodā ir atveidojams **Fransuā Olands**. Šādu jaunā prezidenta uzvārda rakstību (un attiecīgi izrunu) apstiprināja arī franču valodas speciālisti Latvijas Universitātē, Latvijas Kultūras akadēmijā un Francijas Kultūras centrā.

Savukārt, runājot par kaimiņvalsts prezidenti, jāzina, ka lietuviešu patskanis *y* latviešu valodā atveidojams kā garais patskanis *ī*, tātad Lietuvas Valsts prezidentes uzvārds latviešu valodā atveidojams **Daļa Gribauskaite**.

- **Kā pareizi rakstāms Atēnu filozofa vārds: *Sokrats* vai *Sokrāts*?**

Iespējams, ka grieķu valodā lietotais uzsvars vārdā *kratos* (uzsvērtā zilbe 'kra' vārdos *So-kra-tēs*, līdzīgi arī *Hi-po-kra-tēs*) bijis par pamatu garā patskaņa izrunai (un attiecīgi rakstībai) latviešu valodā, taču gramatiska pamatojuma tam nav. Oriģinālvalodā vārds *kratos* (tulkojumā 'vara') tiek izrunāts ar īsu *a*, tāpēc vārdos ***Sokrats*** (līdzīgi arī ***Hipokrats***) nav nekāda pamata lietot garumzīmi.

- **Presē sastopami dažādi gadu desmitu pieraksta veidi: 60-tie, 60.-gadi, 60tie, 60.-tie u. tml. Kā pareizi pierakstīt gadus, kas attiecas uz kāda gadsimta sesto gadu desmitu?**

Latviešu valodā nav pieņemts ar defisi piesaistīt vārda galotni vai izskaņu, piem., 1997. *gads*, nevis 1997-*tais gads* (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 120. lpp.). Latviešu valodā kārtas skaitļa apzīmēšanai lieto punktu, piem., 1. *klase*, 19. *gs.*, 35. *nr.* Tāpēc, pierakstot gadu desmitus, nav jāseko angļu vai krievu valodas praksei, bet jāraksta atbilstoši latviešu valodas pareizrakstībai, t. i., **20. gs. 60., 70. vai 80. gadi.**

- **Kā pareizi sauc cepumus: *šerbets* vai *šerberts*?**

'Bieza masa no cukura, augļiem, riekstiem, arī kafijas un šokolādes' ir ***šerbets*** (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 766. lpp.).

- **Vai pareizi rakstīt 9-procentīgs etiķis, 18-kārtīgs palielinājums?**

Latviešu valodā defisi lieto, lai savienotu simbola nozīmē lietotu burtu vai skaitli ar salikteņa pamatdaļu, ko patstāvīgi nelieto, piem., ***T-veidīgs, 50-procentīgs, 60-gadīgs***, (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 120. lpp.). Tāpēc arī šajā gadījumā defises lietojums ir pieļaujams.

- **Kā pareizi rakstīt *T-krekls, T veida krekls* vai vēl kā citādi?**

Defisi aiz burtiem, cipariem vai citām zīmēm nelieto, ja tiem seko patstāvīgi lietojami vārdi, piem., *T veida sija, A skats, a stari* (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 120. lpp.). Tāpēc latviešu valodā jāraksta: ***T krekls***.

- **Kā pareizi: *spranda* vai *sprandas masāža*?**

Latviešu valodā vārds ***sprands*** ir vīriešu dzimtē (*Latviešu valodas pareizrūnas un pareizrakstības vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 757. lpp.), tādat pareizi ir teikt – ***spranda masāža***.

- **Kā pareizi rakstīt: *Beniluksa* vai *Beneluksa valstis*?**

Triju Eiropas valstu – Beļģijas, Nīderlandes un Luksemburgas – muitas un ekonomiskās savienības nosaukums ir ***Benilukss***, liecina *Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*. (Rīga : Zinātne, 2000, 66. lpp.).

- **Kā pareizi saīsināt polivinilhlorīdu: *PVH* vai *PVC*?**

Saskaņā ar A. Bankava *Saīsinājumu vārdnīcu* (Rīga : Avots, 2003, 59. lpp.) **polivinilhlorīda** saīsinājums latviešu valodā ir ***PVH***. Saīsinājums *PVC*, visticamāk, ir aizgūts no angļu valodas, tāpēc latviešu valodā rakstītos tekstos nebūtu ieteicams.

• Kurš locījums pareizs: **iztrūkst desmit glabājamās vienības un dokumenti vai desmit glabājamo vienību un dokumentu?**

Iztrūkt – ‘pietrūkt’ parasti 3. pers.; sar. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 3. sēj. Rīga : Zinātne, 1975, 714. lpp.).

Kā lasāms vārdnīcas skaidrojumā, latviešu literārajā valodā nav ieteicams lietot ‘iztrūkt’ – šī vārda lietojums pieļaujams tikai sarunvalodā. Savukārt ‘ģenitīvā latviešu valodā lieto tādu lietvārdu, kas nosauc, kā nav, kā trūkst vai netrūkst, kā vajag vai nevajag, kā pietiek vai nepietiek: *man nav laika, man trūkst pacietības, netrūkst maizes, vajag uzņēmības, nevajag naida, pietiek labuma, nepietiek naudas*’ (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 43. lpp.). Tāpēc pareizi būs – **trūkst desmit glabājamo vienību un dokumentu**.

• Kā ir pareizi: **astoņdesmit latu vai astoņdesmit lati; astoņsimt latu vai astoņsimt lati; astoņi simti latu vai astoņi simti lati?**

Ar nelokāmu skaitļa vārdu (piem., *desmit, simt*) var lietot gan nominatīvu, gan ģenitīvu – *astoņdesmit latu un astoņdesmit lati; astoņsimt latu un astoņsimt lati*. Savukārt ar lokāmo skaitļa vārdu (piem., *desmits, simts*) parasti lieto ģenitīvu – **astoņi simti latu** (par to sk. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. I daļa. Rīga : Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959, 489. lpp.).

• Kā latviešu valodā pareizi rakstīt garšvielu: **oregano vai oregāno?**

Pamatojoties uz Latviešu valodas ekspertu komisijas lēmumu (16.05.2012. sēdes protokols Nr. 20), latviešu valodā minētais garšaugš rakstāms ar īsu **a**: **oregano**. Šī garšauga latviskais nosaukums ir *raudene*.

2011. gads

- Kā pareizi rakstīt: **bēta daļiņas** vai **bēta-daļiņas**?
- Kā pareizi rakstāms vārds **harisma**: ar **-s-** vai **-z-**?
- Kā pareizi rakstīt: **vandaji** vai **vandāji**?
- Kā pareizi rakstīt Armēnijas prezidenta uzvārdu **Sargsyan** latviešu valodā?
- Kā pareizi sauc auglības un vīnkopības dievu sengrieķu mitoloģijā: **Dioniss** vai **Dionisijs**?
- Kā ir pareizi: **Pēteris Čaikovskis** vai **Pjotrs Čaikovskis**?
- Kā pareizi atveidot japāņu pilsētas nosaukumu: **Fukusima** vai **Fukušima**?
- Kā pareizi saukt bijušo Lībijas diktatoru? Dzirdēti visdažādākie varianti. Plašsaziņas līdzekļos saka dažādi: **Kadafi**, **Kadāfi**, turklāt uzsverot gan pirmo, gan otro zilbi. Kā ir pareizi?
- Kā pareizi rakstīt grieķu īpašvārdu: **Kleio**, **Klio** vai **Klio**?
- Vai, šķirot laulību, lietuviešu tautības sieviete var atgūt savu pirmslaulības uzvārdu, piem., *Petroitē*?
- Kā pareizi lokāms uzvārds **Cinkus** daudzskaitlī vīriešu un sieviešu dzimē?
- Kā ir pareizi dsk. ģenitīvā: **planšetū** vai **planšešu**?
- Vai cilvēks patlaban **dien** vai **dienē** armijā? Kā ir pareizi?
- Presē rakstīts: **pie krematorija** pulcējās daudz pavadītāju? Vai tad vārds **krematorija** nav sieviešu dzimtē?
- Kā pareizi latviešu valodā: **lenta** vai **lente**?
- Latviešu valodā ierasts kļuvis teiciens **sargi ausis!** (arī **sargi acis, galvu!** u. tml). Taču tikpat bieži dzirdēts, ka saka: **sargā ausis!** Kurš no šiem lietojuma variantiem ir pareizs?

Kā pareizi rakstīt: bēta daļiņas vai bēta-daļiņas?

Bēta – šajā gadījumā ‘termina sastāvdaļa, kas norāda, ka termina nozīme saistāma ar bēta daļiņām’ (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2005, 103. lpp.). Defisi lieto marku, standartu u. tml. apzīmējumos, sarežģītu ķīmisko savienojumu nosaukumos un dažos saīsinājumos, piem., „Audi-80”, N-

acetil-p-fenetidīns u.tml. (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999, 119. lpp.). Defise šajā vārda savienojumā nav nepieciešama.

- **Kā pareizi rakstāms vārds *harisma*: ar -s- vai -z- ?**

Vārda **harisma** pamatā ir gr. *charisma* < *charis* 'labvēlība, (dieva) svētība', tas nozīmē 1. rel. 'Dieva žēlastība'; 2. 'kādas personas autoritāte, kas saistīta ar izcilām, fascinējošām personiskām īpašībām – spilgtām runas dāvanām, gudrību, pievilcīgu ārieni vai suģestiju' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 271. lpp.) un rakstāms ar -s-.

- **Kā pareizi rakstīt: *vandaji* vai *vandāji*?**

Vandaji [lat. *Vandali(i)* < ģerm.] – 1. 'ģermāņu ciltis, kas m. ē. 5. gs. iebruka Romā, izlaupīja to un iznīcināja daudzus antīkās kultūras pieminekļus'; 2. 'mežonīgi postītāji, kultūras iznīcinātāji'; 3. *vandalis* [angļu *vandal*] – dat. 'programma, kas veic slepenu vai ļaunprātīgu darbību' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots 2006, 837. lpp.).

Arī normatīvajos avotos, piem., *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīcā* (Rīga: Avots, 1995, 838. lpp.), *Latviešu literārās valodas vārdnīcā* (Rīga: Zinātne, 1996, 8. sēj., 292. lpp.) norādīts, ka vārds *vandajirakstāms* ar īsu -a-.

- **Kā pareizi rakstīt Armēnijas prezidenta uzvārdu *Sargsyan* latviešu valodā?**

Atbilstoši atveides norādījumiem (Salmiņa, V. *Armēņu īpašvārdu atveide latviešu valodā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2009, 166. lpp.) 2008. gadā ievēlētā Armēnijas prezidenta vārds latviski rakstāms: *Seržs Sargsjans*.

- **Kā pareizi sauc auglības un vīnkopības dievu sengrieķu mitoloģijā: *Dionīss* vai *Dionīsijs*?**

Šīs dievības vārds ir **Dionīss** (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2005, 600. lpp.), savukārt svētkus, kurus svinēja četras reizes gadā par godu auglības un vīnkopības dievam Dionīsam, sauca par *Dionīsijem*.

- **Kā ir pareizi: *Pēteris Čaikovskis* vai *Pjotrs Čaikovskis*?**

Saskaņā ar krievu īpašvārdu atveides noteikumiem, atveidojot krievu komponista priekšvārdu un uzvārdu latviešu valodā, tas būtu *Pjotrs Čaikovskis*. Taču mums ir izveidojusies ļoti stabila tradīcija komponista vārdu latviešu valodā rakstīt kā **Pēteris Čaikovskis**, respektīvi, izmantot latviskoto šī priekšvārda variantu **Pēteris**. Līdzīgi latviešu valodā ir **Pēteris I**, nevis **Pjotrs I**. Turklāt šāda rakstība – **Pēteris Čaikovskis** – ir minēta arī *Latvijas Padomju enciklopēdijā*, kur personvārdu atveides tika akceptēta, pamatojoties gan uz atveides noteikumiem, gan jau nostiprinātām tradīcijām.

- **Kā pareizi atveidot japāņu pilsētas nosaukumu: *Fukusima* vai *Fukušima*?**

Pēc japāņu īpašvārdu atveides noteikumiem -sh- pirms -i-atveidojams ar -s-. Tātad pareizi ir **Fukusima** (līdzīgi arī *Hirosima* un *Cusima*). Līdzīgi ar -s- izrunājams arī japāņu automobiļa „Micubishi” nosaukums (Eglīte, G. Japāņu valodas skaņu kopu problemātiskie atveides gadījumi latviešu valodā. *Valodas aktualitātes*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2008, 3.–4. lpp.)

Jāpiebilst, ka forma *Fukusima* fiksēta arī *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīcā* (Rīga: Avots, 1995, 905. lpp.), šādu rakstību atkārtoti atbalstīja arī Latviešu valodas ekspertu komisija (LVEK) 16.03.2011. sēdē (protokols Nr. 9).

- **Kā pareizi saukt bijušo Libijas diktatoru? Dzirdēti visdažādākie varianti. Plašsaziņas līdzekļos saka dažādi: *Kadafi*, *Kadāfi*, turklāt uzsverot gan pirmo, gan otro zilbi. Kā ir pareizi?**

Kadāfi vārda un uzvārda angliskajai transkripcijai ir ļoti daudz variantu. Ievērojot arābu uzvārda latīņalfabētisko transliterāciju un arābu personvārdu atveides ieteikumus latviešu valodā, uzvārds latviski būtu rakstāms ***Kadāfi***. Turklāt šāda forma jau ir minēta Latvijas Padomju enciklopēdijā (LPE 10₂ sēj., 274. lpp.) – tā tad uzvārda rakstība ***Kadāfi*** būtu jau uzskatāma par tradīciju.

- **Kā pareizi rakstīt grieķu īpašvārdu: *Kleio*, *Klio* vai *Klīo*?**

Sengrieķu mitoloģijas mūzas vārds ***Klio*** [gr. *Kleiō*] ir pareizs un precīzs atbilstošās klasiskās oriģinālvalodas izrunas atveidojums. Tā kā divskaņi grieķu valodā sāka izzust jau ap 2. gs. p. m. ē, pēc tam šī vārda izrunā nostiprinājās garais *-ī-*. Turklāt šāda forma jau ir minēta *Latvijas Padomju enciklopēdijā* (LPE 10₂ sēj., 291. lpp.) un *Ilustrētajā svešvārdu vārdnīcā* (Rīga: Avots, 2005, 360. lpp.) – tā tad rakstība un izruna *Klio* jau būtu uzskatāma par tradīciju.

- **Vai, šķirot laulību, lietuviešu tautības sieviete var atgūt savu pirmslaulības uzvārdu, piem., *Petraīte*?**

Ministru kabineta noteikumu Nr. 114 „Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju” 81. punkts nosaka: „Arī lietuviešu tautības Latvijas iedzīvotājas var izmantot tiesības pēc laulībām saglabāt pirmslaulības uzvārdu vai atjaunot to pēc laulību šķiršanas. Tādā gadījumā šīs personas uzvārds beidzas ar attiecīgo neprecētas lietuviešu sievietes uzvārda izskaņu, piemēram, *Aleknaite*, *Jučīte*, *Butkute*”.

- **Kā pareizi lokāms uzvārds *Cinkus* daudzskaitlī vīriešu un sieviešu dzimē?**

A. (māsas) Cinkus	(brāļi vai brālis un māsa) Cinki
Ģ. (māsu) Cinku	(brāļu) Cinku
D. (māsām) Cinkūm	(brāļiem) Cinkiem
A. (māsas) Cinkus	(brāļus) Cinkus
I. ar (māsām) Cinkūm	ar (brāļiem) Cinkiem
L. (māsās) Cinkūs	(brāļos) Cinkos
V. (māsas) Cinkus!	(brāļi) Cinki!

(Par vārdu un uzvārdu lietošanu un rakstību latviešu literārajā valodā. Rīga : Valsts valodas centrs, 1998, 23. lpp.)

- **Kā ir pareizi dsk. ģenitīvā: *planšetu* vai *planšešu*?**

Kā zināms, samērā daudziem 5. deklinācijas lietvārdiem labskaņas vai pārpratumu novēršanas dēļ daudzskaitļa ģenitīvā mijas nav. Tāpēc arī šajā gadījumā pareizi ir ***planšetu***, nevis *planšešu* (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1995, 617. lpp.).

- **Vai cilvēks patlaban *dien* vai *dienē* armijā? Kā ir pareizi?**

Normatīvajos avotos minēti dažādi locīšanas veidi, piem., *es dienēju, tu dienē, viņš (viņa) dienē, mēs dienējam, jūs dienējat, viņi (viņas) dienē* (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1995, 178. lpp.); *es dienu, tu dieni, viņš dien, mēs dienam, jūs diemat, viņi (viņas) dien* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 2005, 242. lpp.). Praksē lietojami abi šī darbības vārda locīšanas paraugi, taču svarīgi ir tos nejaukt un locīšanā ievērot konsekvenci.

- **Presē rakstīts: *pie krematorija* pulcējās daudz pavadītāju? Vai tad vārds *krematorija* nav sieviešu dzimtē?**

Vārds ***krematorija*** latviešu valodā ir sieviešu dzimtē (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1995, 391. lpp.). Visticamāk, šī kļūda ir ieviesusies krievu valodas ietekmes dēļ, jo krievu valodā attiecīgais vārds ir vīriešu dzimtē. Pareizi: ***pie krematorijas*** pulcējās daudz pavadītāju.

- **Kā pareizi latviešu valodā: *lenta* vai *lente*?**

Normatīvajos avotos norādīts, ka vārds ***lente*** latviešu valodā pieder pie V deklinācijas, respektīvi, tam ir galotne *-e* (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1995, 417. lpp.). Lai gan *Latviešu literārās valodas vārdnīcā* (4. sēj. Rīga: Zinātne, 1980, 648. lpp.) pie vārdalente norādīta arī retāk lietotā forma *lenta*, atbalstāms būtu lietvārda *lente* lietojums ar galotni *-e*.

Vārds *lenta* – ar galotni *-a* – ticis aizgūts no krievu valodas, kur attiecīgais vārds beidzas ar galotni *-a*; turklāt šo formu stiprinājis tas, ka padomju gados Rīgā bija tekstilgalantērijas fabrika „Lenta”.

- **Latviešu valodā ierasts kļuvis teiciens *sargi ausis!* (arī *sargi acis, galvu!* u. tml). Taču tikpat bieži dzirdēts, ka saka: *sargā ausis!* Kurš no šiem lietojuma variantiem ir pareizs?**

Pavēles izteiksme no verba *sargāt* ir divējāda: (tu) *sargā* un (jūs) *sargājiet* vai (tu) *sargi* un (jūs) *sargiet!* Tā kā vienlīdz lietojamas ir abas verba formas.

2010. gads

- Kā pareizi rakstāms svešvārds: ***hematogens*** vai ***hematogēns***?
- Kā pareizi rakstāms vārds: ***autoklavēt*** vai ***autoklāvēt***?
- Kā pareizi saīsināt priekšvārdu ***Dzintars*** (ar ***Dz.*** vai ***D.***)? Kāds iniciālis ir jālieto vārdu un uzvārdu saīsinājumā, ja vārds sākas ar burtu kopu ***dz*** vai ***dž***?
- Kurš no vietvārda ***Jeruzaleme*** rakstības variantiem ir īstais, jo dažādos avotos tie atšķiras. Grāmatā „Ebreju tradīcija” (Rīga : Šamir, 2006) konsekventi lietota forma ***Jeruzāleme***, bet 2008. gadā karšu izdevniecības „Jāņa sēta” izdotajā „Lielajā pasaules atlantā” lietota forma ***Jeruzaleme***.

- Kā rakstāmi sporta veidu nosaukumi – *loka šaušana* vai *lokšaušana*; *klinšu kāpšana* vai *klinškāpšana*?
 - Kādas ministrijas mājaslapā rakstīts *re-investēt*. Vai tā ir pareizi?
 - Kā latviešu valodā sauc *Guaicwood* un *Petitgrain* ēteriskās eļļas?
 - Kā pareizi jāsaīsina latīņu teiciens *Post Scriptum* – **P. S.** vai **P. s.**?
 - Kā pareizi latviski rakstīt vārdu savienojumu: *Jēlas* Universitāte vai *Jēla* Universitāte (ASV)?
 - Kā pareizi **saīsināt filoloģijas doktora nosaukumu latīņu valodā**?
 - Kā pareizi darināt darbības vārdu no lietvārda *rezekcija* – *rezecēt* vai *rezicēt*?
 - Kā darināt darbības vārdus no lietvārdiem *projekcija* un *injekcija*? Atbilstoši lietvārdiem – *projecēt* un *injecēt* vai *projicēt* un *injecēt*?
 - Kā ir pareizi: *akvatorijs* vai *akvatorija*?
 - Kāda ir nākotnes forma – es *lekšu* vai *lēkšu*?
 - Vai lietvārdam *pults* dsk. ģenitīvā ir līdzskaņu mija?
 - Kādi latviešu valodas likumi ir ģemti vērā, veidojot **sieviešu dzimtes locījumu formas personvārdiem ar galotni -us**, piemēram, *Mikus Grigus* – *Mikum Grigum*, *Anna Grigus* – *Annai Grigui* (ar atšķirībām datīvā)?
- **Kā pareizi rakstāms svešvārds: *hematogens* vai *hematogēns*?**

Ārstniecības preparātu, ko lieto mazasinības ārstēšanai, sauc par **hematogēnu** (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 261. lpp.). Jāuzsver, ka arī citi svešvārdi, kuriem ir tāds pats otrais komponents, proti, *-gēns*, piemēram, *antigēns*, *fosgēns*, rakstāmi ar garo patskani.

- **Kā pareizi rakstāms vārds: *autoklavēt* vai *autoklāvēt*?**

Vārds **autoklavēt** rakstāms ar īsā patskaņa burtu *a* finālēs *-ēt* priekšā (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 112. lpp.).

- **Kā pareizi saīsināt priekšvārdu *Dzintars* (ar *Dz.* vai *D.*)? Kāds iniciālis ir jālieto vārdu un uzvārdu saīsinājumā, ja vārds sākas ar burtu kopu *dz* vai *dž*?**

Termina *iniciālis* sākotnējā nozīme ir saistīta ar rakstīto tekstu pirmā burta izcēlumu. Uzziņas materiālos kā otrā nozīme ir dota – personvārda (vārda, uzvārda, tēvvārda) pirmais burts. Ja vārds vai uzvārds latviešu valodā sākas ar līdzskaņu burtu kopu (burtkopu jeb digrafu) *dz* vai *dž*, tad tradicionāli iniciāli ir pieņemts lietot atbilstošo burtu kopu, piem., *Dzintra* – *Dz.*, *Dzidra* – *Dz.*, *Dzintars* – *Dz.*, *Dzenītis* – *Dz.*, *Dzilna* – *Dz.*, *Džohars* – *Dž.*

Tāda lietojuma prakse ir nostiprinājusies tādēļ, ka šie līdzskaņi vārda sākumā apzīmē vienu skaņu.

Rakstītie teksti liecina, ka iniciāli pēc XIX gadsimta vācu tradīcijas reizēm tika atstāti vēl daži līdzskaņu burti (parasti līdz patskaņa burtam), piem., *Fricis Bārda* – *Fr. Bārda*, *Krišjānis Barons* – *Kr. Barons*. Mūsdienā rakstībā tāda prakse nebūtu atbalstāma.

- **Kurš no vietvārda *Jeruzāleme* rakstības variantiem ir īstais, jo dažādos avotos tie atšķiras. Grāmatā „Ebreju tradīcija” (Rīga : Šamir, 2006) konsekventi lietota forma *Jeruzāleme*, bet 2008. gadā karšu izdevniecības „Jāņa sēta” izdotajā „Lielajā pasaules atlantā” lietota forma *Jeruzāleme*.**

Jeruzāleme atspoguļo vācisko izrunu un, ja ievērotu vēl arī ebrejisko un arābisko, kurām šai sakarā tomēr lielāka loma, tad nepaliktu neviena zilbe (izņemot latvisko galotni), kura kādā no valodām nebūtu gara. Tā kā rakstība *Jērūzālēme* būtu pārāk sarežģīta (un arī grūti izrunājama), tad īpašvārdu kodificētāji, saskaņojot savu viedokli arī ar Bībeles tulkotājiem, nolēma nevienai zilbei privilēģijas nepiešķirt un palikt pie rakstības bez garumzīmēm (vēl par Bībeli runājot: reāli dažādos izdevumos abi varianti – *Jeruzāleme* un *Jeruzāleme* –

atrodami atšķirīgās proporcijās, palaikam pat abi divi vienā un tai pašā grāmatā; varētu teikt, ka viens no izšķirošajiem bija jaunā tulkojuma gatavotāju viedoklis brīdī, kad Rīgā *Laboratorijas* iela tika pārdēvēta par *Jeruzalemes* ielu). Tātad – **Jeruzaleme**.

- **Kā rakstāmi sporta veidu nosaukumi – loka šaušana vai lokšaušana; klinšu kāpšana vai klinškāpšana?**

Minētie sporta veidu nosaukumi rakstāmi divos atsevišķos vārdos, t. i., kā vārdkopa: *loka šaušana* un *klinšu kāpšana* (*Sporta vārdnīca*. Rīga : n.i.m.s, 2002, 80. un 67. lpp).

- **Kādas ministrijas mājaslapā rakstīts *re-investēt*. Vai tā ir pareizi?**

Latviešu valodā priedēklis *re-* [latīņu *re* 'atpakaļ, atkal, pretim'] norāda uz atkārtošanos, atjaunošanos, dotajai pretēju darbību, pretestību (Skujiņa, V. *Latīņu un grieķu cilmes vārddaju vārdnīca*. Rīga : Kamene, 1999, 111. lpp.). Kā zināms, latviešu valodā priedēkļi nav rakstāmi atsevišķi no pārējās vārda daļas, nekāds izņēmums nav arī priedēklis *re-*, tātad ***reinvestēt***.

- **Kā latviešu valodā sauc *Guaicwood* un *Petitgrain* ēteriskās eļļas?**

Gvajaka koka ēteriskā eļļa tiek izmantota kosmētikā. *Petitgrain* ir ***sikgraudu*** (*iespējams, kādu konkrētu graudu*) ***ēteriskā eļļa***.

- **Kā pareizi jāsaīsina latīņu teiciens *Post Scriptum* – P. S. vai P. s.?**

Latviešu valodā šī piezīme vēstules beigās tradicionāli nostiprinājusies, saīsinājumā rakstot lielos burtus. Tas arī fiksēts vairākos avotos (Bankavs, A. *Latviešu valodas saīsinājumu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2003, 59. lpp.; arī *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 883. lpp.; arī Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 24. lpp.).

- **Kā pareizi latviski rakstīt vārdu savienojumu: *Jēlas* Universitāte vai *Jēla* Universitāte (ASV)**

Par savu nosaukumu minētajai universitātei ir jāpateicas kādam Velsas tirgonim vārdā Elaihu Jeilam (*Elihu Yale*), kurš itin devīgi sponsorējis topošo augstskolu, turklāt šī uzvārda izruna patiešām ir [jeil]. Protams, *Yale* faktiski ir kļuvis par visa universitātes kompleksa nosaukumu un tādējādi arī par jaunvietvārdu, kas mazliet sarežģī dzimtes jautājumu. Taču ar *Hārvardu* un vēl dažu labu patiesībā ir gluži tāpat, tāpēc, paturot prātā šo un citas analogijas, par visprecīzāko varētu atzīt universitātes nosaukuma variantu ***Jeila Universitāte***.

- **Kā pareizi saīsināt filoloģijas doktora nosaukumu latīņu valodā?**

Atbilstoši Latvijā kopš 1991. gada lietotajai sistēmai filoloģijas doktora nosaukumu latīņu valodā saīsina *Dr. philol.*, savukārt filozofijas – *Dr. phil.* Daudzās citās valstīs, piemēram, Vācijā, abos gadījumos raksta vienādi – *Dr. phil.* Jāatceras, ka vārda *doktors* saīsinājumu vienmēr raksta ar lielo sākumburtu – *Dr.* (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 28. lpp.).

- **Kā pareizi darināt darbības vārdu no lietvārda *rezekcija* – *rezecēt* vai *rezicēt*?**

Rezekcija [lat. *resectio* 'atšķelšana'] – med. ķirurģiska operācija – kaula, orgāna vai orgāna daļas izgriešana, ko izdara dažu patoloģisku procesu (audzēja, iekaisuma, rētaina sašaurinājuma u. tml.) gadījumā (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 665. lpp.). Verbu *rezecēt* darina no latīņu *resecare*, kura saknē ir patskanis *-e*, tātad – *rezecēt*.

- **Kā darināt darbības vārdus no lietvārdiem *projekcija* un *injekcija*? Atbilstoši lietvārdiem – *projecēt* un *injecēt* vai *projicēt* un *injicēt*?**

Darbības vārdus no šiem lietvārdiem darina, pamatojoties uz to rakstību oriģinālvalodā, t. i., latīņu valodā *proicere* un *injicere*. Tā kā minētajos pamatvārdos šajā pozīcijā ir *-i*, latviešu valodā vārdi *projicēt* un *injicēt* saknē rakstāmi ar *-i*. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 607. un 308. lpp.).

- **Kā ir pareizi: *akvatorijs* vai *akvatorija*?**

Akvatorija ir noteikts ūdens virsmas rajons. Piem., ostas *akvatorija* vai jūras līča *akvatorija* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 47. lpp.).

- **Kāda ir nākotnes forma – *es lekšu* vai *lēkšu*?**

Darbības vārda nākotnes formas darina no verba nenoteiksmes celma. Tā kā minētā darbības vārda nenoteiksme ir *lēkt*, nākotnē *es lēkšu* (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 417. lpp.).

- **Vai lietvārdam *pults* dsk. ģenitīvā ir līdzskaņu mija?**

Vārds **pults** ir VI deklinācijas sieviešu dzimtes lietvārds, un, līdzīgi kā citiem 6. deklinācijas lietvārdiem, tam dsk. ģenitīvā ir līdzskaņu mija. Tātad pareizi – **pulšu**, nevis *pultu* (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 645. lpp.).

- **Kādi latviešu valodas likumi ir ņemti vērā, veidojot sieviešu dzimtes locījumu formas personvārdiem ar galotni *-us*, piemēram, *Mikus Grigus* – *Mikum Grigum*, *Anna Grigus* – *Annai Grigui* (ar atšķirībām datīvā)?**

Sieviešu dzimtes datīva forma ar galotni **-ui** ir sastopama jau Annas Brigaderes triloģijā „Dievs. Daba. Darbs.” Viens no tās tēliem ir **Apus**. Lūk, daži piemēri: *Tad lai nāk katrs un brīnās: redz, kas tai Apui par mantām! Vēl trīs lietas ir Apui, kādu nav nevienai citai sievai. (Anneles stāsti*. Sprīdīša bibliotēka. Rīga : Liesma, 1987, 164. lpp.). Šāda datīva forma ir raksturīga zemgaliskajām izloksnēm.

Minētā datīva forma tika „atdzīvināta” Latviešu valodas ekspertu komisijā, kad tur notika diskusijas par uzvārdu rakstību latviešu valodā atbilstoši latviešu valodas gramatiskajai sistēmai. Šo formu ieteica salīdzināmi vēsturiskās gramatikas speciāliste Marta Rudzīte. Tātad šī sieviešu dzimtes galotne nav nekāds valodnieku „izdomājums”, bet tā sakņojas latviešu valodā, kā to apliecina arī vēsturiskās gramatikas pētījumi.

2009. gads

- Kā pareizi būtu rakstāms izrādes nosaukums – “Trīs *sivēntiņi*” vai “Trīs *siventiņi*”? Presē sastopami abi varianti.
 - Kā ir pareizi – *izlecējs* vai *izlēcējs*?
 - Kas rakstāms ar lielo sākumburtu institūcijas nosaukumā *Latvijas Valsts prezidenta kanceleja*?
 - Kā lietojami sākumburti vārdā *tiesībsargs* un vārdkopā *Tiesībsarga birojs*?
 - Kā pareizi atveidojams Lietuvas prezidentes vārds un uzvārds *Dalia Grybauskaitė*?
 - Vai vārdi *Buratino* un *Čipolino* izskaņā rakstāmi ar īso vai garo patskani *ī*?
 - Kāpēc japāņu nosaukums *O'Sensejs* rakstāms ar lielo sākumburtu?
 - Kad lieto saīsinājumu *Nr.*, un kad – *nr.*?
 - Kā ir pareizi – *dokumentus vizē* vai *vizē*?
 - Kā pareizi rakstīt abreviatūru *spa*?
 - Kā pareizi rakstāms – *barbekjū* vai *bārbekjū*?
 - Kā pareizi lietot svešvārdu – *lurekss* vai *lūrekss*?
 - Vai vingrošanā ir *Jamasita* vai *Jamasitas lēciens*?
 - Kā pareizi veidojama daudzskaitļa ģenitīva forma: *šallju* vai *šallu izstāde, ballu* vai *ballju mūzika*?
 - Kā pareizi saukt Rīgas “Dinamo” spēlētājus – *Rīgas dinamieši* vai *dinamoieši*?
-
- **Kā pareizi būtu rakstāms izrādes nosaukums – “Trīs *sivēntiņi*” vai “Trīs *siventiņi*”? Presē sastopami abi varianti.**

Saskaņā ar mūsdienu latviešu valodā funkcionējošo derivatīvo modeli morfēma *-ēn-* ir viens no piedēkļiem, ko izmanto mazuļu nosaukšanai, turklāt patskanis *ē* netiek īsināts (ja, protams, ievēro standartvalodas normas). Žurnālistiem, šķiet, ļoti gribas izmantot tipisku derivatīvo dialektismu, kas fiksēts tautasdziesmās, bet neatbilst mūsdienu standartvalodas vārddarināšanas normai. Vārds *sivēntiņš* ir darināts no vārda *sivēns*, izmantojot interfixu *-t-* un tipisko deminutīvpiedēkli *-iņ-* (citviet to dēvē par paplašināto piedēkli *-tiņ-*). Tieši tāpat darina vārdu *sivēniņš* – motivētājcelmam *sivēn-* pievieno deminutīvpiedēkli *-iņ-*. Mūsdienās līdzīgi jādarina arī vārds *kucēntiņš*.

- **Kā ir pareizi – *izlecējs* vai *izlēcējs*?**

Darītāmvārdus – galvenokārt personu apzīmēšanai – atvasina no bezpiedēkļa verbu *pagātnes* celma, piemēram, *plāv-u* – *plāv-ējs*, *plāv-ēja*; *dūr-u* – *dūr-ējs*, *dūr-ēja*; *gāju* – *gāj-ējs*, *gāj-ēja*; *lēc-u*, *lēc-ējs*, *lēc-ēja* (*Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. I daļa. Rīga : Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959, 107. lpp.). Tātad *izlēcējs* (*skrējējs*, *lējējs*, *smēlējs*), nevis *izlecējs*. Piebilstams, ka vārdam *izlēcējs* ir arī otra nozīme – ‘cilvēks, kas cenšas sevi izcelt (citu starpā), pierādīt, ka ir labāks nekā citi’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 3. sēj. Rīga : Zinātne, 1975, 587. lpp.).

Arī lokāmajā pagātnes darāmās kārtas pagātnes divdabja formas veidošanā izmanto pagātnes celmu, piemēram, *viņš bija izlēcis no gultas*, nevis *izlecis*, jo pagātnes divdabjus veido no darbības vārdu pagātnes celma (*viņš vakar lēca*).

- **Kas rakstāms ar lielo sākumburtu institūcijas nosaukumā *Latvijas Valsts prezidenta kanceleja*?**

Šajā nosaukumā ar lielo sākumburtu rakstāms vārds *Latvijas* un *Valsts*. Arī vārdu savienojumā *Valsts prezidents* vārds *Valsts* rakstāms ar lielo sākumburtu.

- **Kā lietojami sākumburti vārdā *tiesībsargs* un vārdkopā *Tiesībsarga birojs*?**

Tiesībsargs kā jebkurš amats latviešu valodā ir rakstāms ar mazo sākumburtu – ***tiesībsargs***. Izņēmumi: *Valsts prezidents, Ministru prezidents*. Pirmais vārds savienojumā ***Tiesībsarga birojs*** ar lielo sākumburtu rakstāms tāpēc, ka tas ir institūcijas nosaukums.

- **Kā pareizi atveidojams Lietuvas prezidentes vārds un uzvārds *Dalia Grybauskaitė*?**

Lietuviešu patskanis *y* latviešu valodā atveidojams kā garais patskanis *ī*, tātad Lietuvas Valsts prezidentes priekšvārds un uzvārds latviešu valodā atveidojams ***Daja Gribauskaite***.

- **Vai vārdi *Buratino* un *Čipolino* izskaņā rakstāmi ar īso vai garo patskani *i*?**

Itāļu īpašvārdu atveides noteikumos norādīts, ka oriģinālvalodā patskaņu kvantitāte netiek apzīmēta. Garš patskanis *a, e, i, o* (ja tas neatrodas vārda pirmajā zilbē) lietojams latviešu valodā atdarinātajos itāliešu īpašvārdos līdzskaņu *l, m, n, r* priekšā vairākās vārdu izskaņās, tajā skaitā arī *-ino*, kas latviešu valodā atveidojams *-īno*, piemēram, *Antonīno*, tātad arī *Buratīno, Čipolīno* (ar garo patskaņa burtu *ī*), arī *kapučīno* [it. *cappuccino*].

- **Kāpēc japāņu nosaukums *O'Sensejs* rakstāms ar lielo sākumburtu?**

O'Sensejs japāņu valodā ir goda nosaukums ar nozīmi 'Godājamais Skolotājs', arī 'Lielais Skolotājs'. Tāds japāņiem, piemēram, ir Morihejs Uešiba – aikido pamatlicējs. Pamatojums – ar lielajiem sākumburtiem latviešu valodā rakstāmi pagodinājuma vārdi: *Viņa Augstība, Viņa Majestāte, Eminence*. Japāņu goda nosaukums nav izņēmums.

- **Kad lieto saīsinājumu *Nr.*, un kad – *nr.*?**

Saīsinājumu ar lielo sākumburtu lieto dokumentu numerācijā skaitļa priekšā (*Nr. 1*), savukārt saīsinājums ar mazo sākumburtu rakstāms pēc skaitļa (*1. nr.*).

- **Kā ir pareizi – *dokumentus vizē* vai *vīzē*?**

Latviešu literārajai valodai atbilst vārds ***vizēt***: 1. Ierakstīt vīzu (parasti ārzemju pasē); iesniegt (parasti ārzemju pasi) šādas vīzas saņemšanai. *Ierēdnis vizē pasi. Vizē pasi vēstniecībā*. 2. Uzrakstīt vīzu; iesniegt (dokumentu) šādas vīzas saņemšanai. Piemēram, *zāļu (aptiekā) ir maz, un recepti nepieciešams vizēt aptieku pārvaldē (Latviešu literārās valodas vārdnīca. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 556. lpp.)*.

Variants ***vīzēt*** ar nozīmi 'piešķirt vīzu' ir populārs ārzemēs, piemēram, *Latviešu valodas vārdnīcā*, ko izdevusi Amerikas Latviešu apvienība 1993. gadā (sast. Valerija Bērziņa-Baltiņa, Jānis Bičolis; sk. 865. lpp.), taču Latvijā izdotajās vārdnīcās vārda *vīzēt* nav.

- **Kā pareizi rakstīt abreviatūru *spa*?**

LZA Terminoloģijas komisija ir apstiprinājusi terminu ***spa*** (no latīņu valodas teiciena *sanus per aquam* – 'veselība caur ūdeni') kā nelokāmu sugasvārdu, apzīmējot ar to "plašu pakalpojumu kopumu, kurā ietvertas dažādas ūdens procedūras labsajūtas un veselības uzlabošanai", tātad noteiktu dziedniecisko pakalpojumu jomu, arī attiecīgo iestādi (plašāk jēdziena skaidrojumu sk. *Tūrisma un viesmīlības terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : LR Ekonomikas ministrija, 2008; arī "Akadterm" datubāzē). Izmantojot vārdu *spa* teikuma sākumā, to raksta ar lielo sākumburtu – *Spa*, piemēram, *Spa atpūtas kompleksā notika interesentu seminārs*. Īpašvārdu rakstības noteikumi (*Īpašvārdu rakstība*. Rīga : Valsts valodas centrs, 1998, 14. lpp.) nosaka, ka, veidojot vārdkopu, pirmais sugasvārds no diviem vai vairākiem sugasvārdiem nosaukumā, kas sākas ar vienu vai vairākiem īpašvārdiem, rakstāms ar lielo sākumburtu, piemēram, *Baltijas Spa asociācija*. Profesiju nosaukumos nelokāmo terminu *spa* pievieno attiecīgajam pamatvārdam un teikumā raksta ar mazo sākumburtu, piemēram, *Sanatorijai vajadzīgs spa speciālists*.

- **Kā pareizi rakstāms – *barbekjū* vai *bārbekjū*?**

Lai gan vārdnīcās minēti dažādi šī vārda rakstīšanas varianti, LR Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija apstiprinājusi vārda rakstību ar īso patskaņa burtu *a* – ***barbekjū*** (*Tūrisma un viesmīlības terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : LR Ekonomikas ministrija, 2008, 42. lpp.).

- **Kā pareizi lietot svešvārdu – *lurekss* vai *lūrekss*?**

Vārds latviešu valodā ienācis no angļu valodas (angl. *lurex*) ar nozīmi 'dzija ar spīguļojošu pavedienu, kā arī no šādas dzijas ražots audums' (*Longman Dictionary of Contemporary English*: 3rd ed. Harlow, England : Longman, 1995, p. 853). Savukārt latviešu valodas normatīvajos avotos vārds fiksēts ar garā patskaņa *-ū-* rakstību – ***lūrekss*** (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 430. lpp.), piemēram, *Konkursa "Jaunais vilnis" dalībnieku skatuves tērpos plaši tika izmantots lūrekss*.

- **Vai vingrošanā ir *Jamasita* vai *Jamasitas lēciens*?**

Lēciens nosaukts par godu japāņu olimpiskajam čempionam Jasuhiro Jamasitam. Tā kā ***Jamasita*** ir IV deklinācijas lietvārds, to loka pēc kopdzimtes lietvārdu locīšanas parauga. Tātad pareizi ***Jamasitas lēciens***, nevis *Jamasita lēciens*.

- **Kā pareizi veidojama daudzskaitļa ģenitīva forma: *šallju* vai *šallu izstāde*, *ballu* vai *ballju mūzika*?**

5. deklinācijas lietvārdiem daudzskaitļa ģenitīvā ir līdzskaņu (arī dubultotu līdzskaņu mija): *leļļu kleitas*, ***ballju*** (sarīkojuma) *mūzika*, ***šallju*** *izstāde*. Savukārt *balles* (kā mērvienība) daudzskaitļa ģenitīvā labskaņas un pārpratumu novēršanas dēļ lietojamas bez līdzskaņu mīkstinājuma, piemēram, *10 ballu sistēma*.

- **Kā pareizi saukt Rīgas "Dinamo" spēlētājus – *Rīgas dinamieši* vai *dinamoieši*?**

No nelokāmiem vārdiem nosaukumus var veidot divējādi – kā vārdkopu vai atvasinājumu, piemēram, Brno iedzīvotāji jeb *brnoieši*, Po iedzīvotāji jeb *poieši*.

No trīszilbju un vairākszilbju nelokāmiem vietvārdiem, kas beidzas ar *-o*, *-u*, *-ā* u. c., iedzīvotāju nosaukumus darina, atmetot beigu patskani un pievienojot izskaņu *-ieši*, piemēram, *Bergāmo* - *bergāmieši*, *Sāremā* – *sāremieši* (*Konsultants* : palīgīdzeklis valodas prakses jautājumos. 5. laidiens. Rīga : Avots, 1986, 16.–22. lpp.).

Līdzīgi darina atvasinājumu komandas "Dinamo" spēlētājiem – atmetot vārdā *Dinamo* beigu patskani -o, tie ir nevis *dinamoieši*, bet *dinamieši*.

2008. gads

- Kāpēc valodā lieto vārdu **bāriņtiesa**, nevis **bāreņtiesa**? Latviešu valodā taču ir vārds **bārenis**, nevis **bāriņš**!
 - Kā pareizi rakstīt cepumu nosaukumu – **bezē** vai **bizē**?
 - Kā pareizi lietot vārdu **Brodveja** vai **Brodvejs**?
 - Kā pareizi rakstīt nosaukumu «**Daugavas vanagi**»?
 - Kā pareizi rakstāmi svešvārdi: **ezoterisks**, **ezoterija** – ar īsu vai garu patskaņa burtu e?
 - Tā kā presē sastopami vairāki slavenā somu autobraucēja vārda un uzvārda atveidojumi: **Kimi Reikenens** un **Kimi Raikonens**. Kurš no tiem ir pareizs?
 - Kā pareizi lietot zivs nosaukumu: **piraja**, **piranja**, **pirana** vai **piraija**?
 - Kā pareizi lietot cepumu nosaukumu – **pumperņķelis** vai **pumperiķelis**? Ja pumperiķelis, vai tam ir sakars ar Miķeli?
 - Kā pareizi rakstāms vārds **regula** – ar īsā vai garā patskaņa burtu e?
 - Kā pareizi lietot kaimiņvalsts salu – **Sāremā** vai **Sāmsala**?
 - Kā pareizi rakstīt darbības vārdu, kas apzīmē dokumenta attēla «pārņemšanu» elektroniski apskatāmā veidā? Dokumentus **skenē** vai **skanē**?»
-
- **Kāpēc valodā lieto vārdu bāriņtiesa, nevis bāreņtiesa? Latviešu valodā taču ir vārds bārenis, nevis bāriņš!**

Latviešu valodā vārda **bārenis** nozīme skaidrota – 'bērns, kas zaudējis abus vecākus vai vienu no tiem'. Piemēram, *apaļš bārenis* – bērns, kam nav vecāku (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 39. lpp.). Savukārt vārda *bārenis* novecojis sinonīms ir vārds *bāriņš*. Piemēram, *bāriņu nauda*, *bāriņu manta*, *bāriņu aizbildņi*. *Bāriņu tiesa* vārdnīcā skaidrota kā iestāde, kas ieceļ aizbildņus un aizgādņus, kā arī uzrauga viņu darbību. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 40. lpp.) Mūsdienā latviešu literārajā valodā vārdā *bāriņtiesa* saglabājusies vārda vēsturiskā forma.

- **Kā pareizi rakstīt cepumu nosaukumu – bezē vai bizē?**

Cepumi, kas gatavoti no saputota olas baltuma un cukura, ir **bezē** [no vācu *Baiser* < fr. *baiser* 'skūpstis'] cepumi. (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 167. lpp.)

- **Kā pareizi lietot vārdu Brodveja vai Brodvejs?**

Brodveja (angļu *Broadway*) ir viena no Ņujorkas centrālajām ielām, kas gareniski šķērso Manhetenu (*Preses lasītāja vārdnīca*. Rīga : Nordik, 2004, 75. lpp.). Latviešu valodā jau esam pieraduši šo vārdu lietot sieviešu dzimtē, tā ka nebūtu nekāda pamata šo tradīciju mainīt.

- **Kā pareizi rakstīt nosaukumu «Daugavas vanagi»?**

Organizācijas nosaukums «**Daugavas vanagi**» ir uzskatāms par simbolisko nosaukumu, un to raksta pēdīgās, kursīvā vai citā grafiskā izcēlumā. Ar lielo sākumburtu simboliskajā nosaukumā ir rakstāms pirmais vārds.

Daugavas vanagi (bez attiecīga grafiska noformējuma) kā attiecīgās organizācijas biedru nosaukums ir tikpat simbolisks kā pašas organizācijas nosaukums un var radīt tikpat lielus pārpratumus un nevajadzīgas asociācijas ar konkrēto putnu sugu kā pats organizācijas nosaukums, tāpēc Valsts valodas aģentūras Konsultāciju daļa tomēr ieteiktu arī organizācijas biedru apzīmēšanai lietot kādu grafisku noformējumu, piemēram, sapulcējušies «Daugavas vanagi» u. tml.

- **Kā pareizi rakstāmi svešvārdi: ezoterisks, ezoterija – ar īsu vai garu patskaņa burtu e?**

Vārda **ezoterisks** nozīme ir 'slepens, apslēpts' [gr. < *esōterikos* 'iekšējs'], domāts vienīgi iesvētītiem, zinošiem (par reliģiskiem rituāliem, misticiskām mācībām u. tml.; (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 215. lpp.), un tas tiek rakstīts ar īsā patskaņa burtu e. Pēc analogijas ar vārdu *ezoterisks* arī vārdā *ezoterija* ir rakstāms īsā patskaņa burts e. Tā kā minētos vārdus ar garo patskani neizrunā arī oriģinālvalodā, nav nekāda pamata tos rakstīt ar garā patskaņa burtu latviešu valodā.

- **Tā kā presē sastopami vairāki slavenā somu autobraucēja vārda un uzvārda atveidojumi: Kimi Reikenens un Kimi Raikonens. Kurš no tiem ir pareizs?**

Autobraucēja vārds un uzvārds somu valodā ir *Kimi Räikkönen*. Ievērojot somu īpašvārdu atveides noteikumus (*Dāņu, norvēģu, zviedru un somu īpašvārdu atveide latviešu valodā*. Rīga : Norden AB, 2003), mūsu alfabētā svešie burti *ä* un *ö* tiek atveidoti un izrunāti kā **e**. Tātad autobraucējs latviešu valodā pareizi būtu jādēvē **Kimi Reikenens**. Diemžēl praksē vairāk izplatījies neprecīzais uzvārda atveidojums *Kimi Raikonens*.

- **Kā pareizi lietot zivs nosaukumu: piraja, piranja, piraņa vai piraija?**

Plēsīgā karpu dzimtas zivs **piraija** [no port. *piranha*], kas dzīvo Dienvidamerikā, bet 2008. gada vasarā tika izmaksāta kādā Daugavpils dīķī, rakstāma tieši šādā formā.

Pārējie sastopamie zivs nosaukumi *piraja*, *piranja*, *piraņa* nav atzīstami par pareiziem.

Līdz šim Latvijā izdotajās vārdnīcās zivs nosaukums bija sastopams *piraija* (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 572. lpp.) un *piraja* (*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 611. lpp.). Lai novērstu nekonsekvenci, Latviešu valodas ekspertu komisija 2008. gada 23. janvāra sēdē ar balsu vairākumu atbalstīja zivs nosaukumu **piraija**.

- **Kā pareizi lietot cepumu nosaukumu – pumperņķelis vai pumpermiķelis? Ja pumpermiķelis, vai tam ir sakars ar Miķeli?**

Ar vārdu *Miķelis* saldajam un cietajam cepumam gan nav nekāda sakara. Pareizais cepuma nosaukums ir **pumperņķelis**. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 62. sēj. Rīga : Zinātne, 1987, 435. lpp.)

- **Kā pareizi rakstāms vārds regula – ar īsā vai garā patskaņa burtu e?**

Vārds **regula** [lat. *regula* 'noteikums, norma'] – kārtula, rīcības likums, noteikums, norma (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 642. lpp.). Vārds rakstāms ar īsā patskaņa burtu e uzsvērtajā zīlē.

- **Kā pareizi lietot kaimiņvalsts salu – Sāremā vai Sāmsala?**

Igaunņu valodā salas nosaukums rakstāms **Saaremaa**, kas latviešu valodā atveidojams **Sāremā**. Arī Konsultāciju daļas ieteikums būtu šo salu saukt **Sāremā** – atbilstoši igauņu valodā rakstītajam vietvārdam.

Salas nosaukumus **Sāmu sala** jeb **Sāmsala** nosaka latviešu valodā izveidojusies vēsturiska tradīcija. K. Karulis to skaidro ar vārda **sāmi** nozīmi, norādot, ka par vārda cilmi ir atšķirīgi, līdz šim nepierādīti uzskati: 1. Vārds saistīts ar nosaukumu somi [suōmi], uzskatot, ka sāmi sākotnēji bijusi kāda Baltijas somu cilts vai Baltijas somu senči, pirmtauta. 2. Vārds saistīts ar lībiešu *Saarmaa*, igauņu *Saaremaa*

'Sāmsala' ar *r* zudumu aiz gara patskaņa – tāpat * *sārms* > *sāms* sākotnēji izlokšņu izrunā. (Karulis, K. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1992, 2. daļa, 152. lpp.)

- **Kā pareizi rakstīt darbības vārdu, kas apzīmē dokumenta attēla «pārņemšanu» elektroniski apskatāmā veidā? Dokumentus skenē vai skanē?»**

Pareizā forma – dokumentus **skanē**. Vārdnīcā šī vārda nozīmes ir skaidrotas šādi:

1. *Skanēt* (no angļu valodas vārda *scan*) jeb izskatīt cauri disketi vai cieto disku, meklējot vīrusus, nozīmē lietot antivīrusu programmu, lai pārbaudītu, vai jūsu datnēs nav datora vīrusu.

2. *Skanēt* tekstu vai attēlu nozīmē lietot skeneri, lai pārveidotu kaut ko iespiestu (piemēram, teksta fragmentu vai fotoattēlu) par datni, kuru var lietot datorā. (*Angļu-latviešu skaidrojošā datorvārdnīca*. Rīga : Jumava, 1998, 294. lpp.)

2007. gads

- Daudz **aprikožu** vai daudz **aprikozu**?
- **Eksamenācija** vai **eksaminācija**?
- .. **bijusi** Padomju Savienība, bet **Bijusi** Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika?
- **Biedru nauda** vai **biedra nauda**?
- Akciju Sabiedrība – **A/s** vai **a/s**?
- Maģistrs – saīsinājums **Mg.**, bet bakalaurs – ?
- **Čaikovskis** vai **Čaikovskijs**? **Rimskis-Korskovs** vai **Rimskijs-Korsakovs**?
- **Bergam-Bergmanim** vai **Bergs-Bergmanim**?
- **Baneris** vai **banneris**?
- .. **briseles kāposti** vai **Briseles kāposti**?
- **Cepjamais šķiņķis** vai **cepamais šķiņķis**?
- Krieviski – **Eva**, latviski – **Ieva**?
- Sanāksmes **darba kārtība** vai **darbakārtība**?
- **Darba vieta** vai **darbavieta**?
- **Dabūju** vai **dabūnu**?
- **(1986. - 2005.)** vai **(1986–2005)?**
- Oriģinālvalodā vārdi savienoti ar **defisi**, bet latviešu valodā...?
- **Drēģera** vai **Drēģerja** uzņēmums?
- Dubuluzvārdos **defise** vai **domuzīme**?
- **Ingusa** vai **Ingus** motocikls?
- **Ģērbams** vai **ģērbjams**? **Stumams** vai **stumjams**?
- Kā saīsināt vārdu **didžejs**?
- Kā latviešu valodā ir atveidojams somu uzvārds **Haanpää**?
- **HIV** vai **HIV**?
- **E-pasts, epasts** vai **e-pasts**?
- Laimīgu **Jauno** (vai **jauno**) gadu!
- Meitene **kapucē** vai **kapuci**?
- **23 km** vai **km 23**?
- **Kāpņu telpa** vai **kāpņutelpa**?
- **Krēms** vai **krems**?
- **Maģistratūra** vai **maģistrantūra**?
- Kā pareizi ir saīsināt vārdus **kungs** un **kundze**?
- **Laulība** vai **laulības**?
- **Lēkt** vai **lekt**?
- **Kā loka ielu nosaukumus ar noteikto galotni**?
- **Gatim Liepam** vai **Gatim Liepai**?
- **Mazgātava** vai **mazgātuve**?
- **Mirušo piemiņas diena** vai **Mirušo Piemiņas diena**?
- **2. pielikums** vai **pielikums Nr. 2**?

- **Olīva** vai **olive**?
- Sappji **piepildās** un **piepildas**?
- **Rasols** vai **rosols**?
- **Rise** vai **risa**?
- **Samits** vai **sammits**?
- „**Rīgas Balss**” vai „**Rīgas balss**”?
- **Pašreiz** vai **patreiz**?
- **Raiva** vai **Raivja** dārzs?
- **Putekļu sūcējs** vai **putekļsūcējs**?
- **Parmas** siers vai **parmas** siers?
- **Sāls** – vīriešu vai sieviešu dzimtes vārds?
- Bēru **štrauss** vai **strauss**?
- Valsts **Mākslas** muzejs vai Valsts **mākslas** muzejs?
- **Zina** vai **zin**?
- **Vārda diena** vai **vārdadiena**?
- **Zivjaudzētava** vai **zivaudzētava**?
- Jānis **Vitte** vai Jānis **Vite**?
- **Trim** vai **trijiem**?
- **Aizkars** vai **aizskars**?

- **Daudz aprikožu vai daudz aprikozu?**

Daudzskaitļa ģenitīva forma vārdam **aprikoze** vai **aprikožu** (līdzīgi kā māte – māšu, egle – egļu). Vārds **aprikoze** (arī māte, egle) ir 5. deklinācijas lietvārds, un 5. Deklinācijas lietvārdiem daudzskaitļa ģenitīvā ir līdzskaņu mija. Izņēmumi ir tie 5. deklinācijas lietvārdi, kur līdzskaņu mija var radīt pārpratumus, piemēram:

Mute – mutu (nevis mušu), aste – astu (nevis asšu).

- **Eksamenācija vai eksaminācija?**

Lietvārds **eksaminācija** ir darināts no darbības vārda *eksaminēt* (latīņu valodā *exāmināre* – ‘pārbaudīt’), turpretī lietvārda **eksāmens** pamatā ir latīņu lietvārda nominatīva forma *exāmen* ar nozīmi ‘pārbaude’, tāpēc latviešu valodā ir **eksāmens** – ar patskani e izskaņā – un **eksaminācija** – ar patskani i celmā.

(Sk. arī *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995)

- **.. bijusī Padomju Savienība, bet Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika?**

Valsts nosaukumā **Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika** vārds **Bijusī** tiešām rakstāms ar lielo sākumburtu, jo šis vārds ietilpst valsts nosaukumā (tam ir īpašvārda nozīme). Pēc lielo sākumburtu lietošanas noteikumiem ar lielo sākumburtu rakstāmi visi patstāvīgas nozīmes vārdi valstu nosaukumos un valstu savienību nosaukumos. Ja vārds **bijusī** neietilpst valsts nosaukumā, tas rakstāms ar mazo sākumburtu.

- **Biedru nauda vai biedra nauda?**

Kā norādīts *Latviešu literārās valodas vārdnīcā* (2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 85. lpp.), latviešu valodā lietojams vārdu savienojums **biedru nauda**.

- **Akciju Sabiedrība – A/s vai a/s?**

Vārdu savienojuma **akciju sabiedrība** saīsināšanā A. Bankava vārdnīcā (Bankavs, A. *Latviešu valodas saīsinājumu vārdnīca*. Rīga ; Avots, 2003, 12. lpp.) pieļauti vairāki varianti:

a/s (kopā ar nosaukumu), arī **akc. sab-ba, AS, A/S**.

Savukārt V. skujiņas grāmatā (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 25. lpp.) un „Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmatā” (Krumiņa, V., Skujiņa, V. *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*. Rīga : Valsts kanceleja, 2002, 98. lpp.) minēts tikai viens saīsinājums – a/s (teikuma sākumā attiecīgi A/s).

- **Maģistrs – saīsinājums Mg., bet bakalaurs – ?**

Pēc līdzības ar doktora grāda apzīmēšanai lietojamo saīsinājumu **Dr.** apstiprināti arī saīsinājumi **Mg.** ('maģistrs') un **Bc.** ('bakalaurs'). (*Terminoloģijas Jaunumi*. Nr. 9. Rīga : LZA Terminoloģijas komisija, 2004, 30. lpp.)

- **Čaikovskis vai Čaikovskijs?**

Rimskis-Korsakovs vai Rimskijs-Korsakovs?

Krievu valodā rakstītais uzvārds *Чайковский* latviešu valodā pareizi atveidojams: **Čaikovskis**. Uzvārdiem, kas krievu valodā beidzas ar *-ский, -ская, -цкий, -цкая*, latviešu valodā saskaņā ar nostiprinājušos tradīciju (ņemot vērā, ka tie ir poļu cilmes uzvārdi, kas beidzas ar izskaņu *-ski, -cki*) vīriešu dzimtes formu veido ar izskaņu *-skis, -ckis* un sieviešu dzimtes formu ar izskaņu *-ska, -cka*.

Tātad arī krievu valodā rakstītais dubultuzvārds **Римский-Корсаков** latviešu valodā ir atveidojams: **Rimskis-Korsakovs**.

- **Bergam-Bergmanim vai Bergs-Bergmanim?**

Dubultuzvārds uzskatāms par vienu uzvārdu. Katra uzvārda forma dubultuzvārdā ir ar galotni, un lietojumā katra daļa ir lokāma, piemēram:

Berga-Bergmaņa, Bergam-Bergmanim.

Sieviešu dubultuzvārdos abas daļas lietojamas ar sieviešu dzimtes galotni, un lietojumā arī katra daļa ir lokāma, piemēram:

Bergas-Bergmanes, Bergai-Bergamnei.

- **Baneris vai banneris?**

Vārda **baneris** pamatā ir angļu valodas vārds *banner*, kas atbilstīgi tā izrunai oriģinālvalodā latviešu valodā rakstāms ar vienu burtu **n** – **baneris**. Turklāt LZA Terminoloģijas komisija piedāvā šī vārda latvisko ekvivalentu – **reklāmkarogs** (norobežota reklāma tīmekļa lapā, kas parasti izvietota tās augšmalā).

- **.. briseles kāposti vai Briseles kāposti?**

Vietvārdi neatkarīgi no to sugasvārdiskās nozīmes jebkurā nosaukumā rakstāmi ar lielo sākumburtu. Tā kā Brisele ir vietvārds, nav pamata nosaukumā **Briseles kāposti** vārdu *Brisele* rakstīt ar mazo burtu.

- **Cepamais šķiņķis vai cepamais šķiņķis?**

Tā kā vārds **cepamais** ir lokāmais ciešamās kārtas tagadnes divdabis, ko darina no tagadnes celma, tad pareizais variants ir **cepamais šķiņķis** (cep-u – **cepams**). Lokāmajiem ciešamās kārtas tagadnes divdabjiem ir arī noteiktās galotnes (kā šajā gadījumā).

- **Krieviski – Eba, latviski – Ieva?**

Saskaņā ar krievu īpašvārdu atveides noteikumiem latviešu valodā sievietes priekšvārds **Eba** rakstāms **Jeva** (līdzīgi kā Елена – *Jeļena*, Егор – *Jegors*).

- **Sanāksmes darba kārtība vai darbakārtība?**

Pagaidām VVA Konsultāciju daļai pieejamos leksikogrāfiskajos avotos nav konstatēts salikteņa **darbakārtība** lietojums (lai gan ir darbalauks, darbabiedrs, darbaspējas), sastopams tikai vārdsavienojums **darba kārtība** – tātad precīzāks būtu rakstījums **sanāksmes darba kārtība**. Nozīme, ja raksta *darbakārtība* kā salikteni un *darba kārtība* kā vārdsavienojumu, nemainās.

- **Darba vieta vai darbavieta?**

Vārdu savienojumu **darba vieta** raksta atsevišķi, ja vārdu savienojuma nozīme ir vieta, kur veic darbu. Piemēram:

Mana darba vieta ir pie galda (loga).

Saliktenis **darbavieta** rakstāms, ja ar to tiek uzsvērtā institūcija, kurā cilvēks strādā: iestāde, birojs, rūpnīca u. tml. Piemēram:

Mana darbavieta ir veikals „Rimi”.

- **Dabūju vai dabūnu?**

Tagadnē 1. personas forma no darbības vārda **dabūt** ir – es **dabūju** (tu dabū, viņš, viņa dabū). 1. personas forma ir vienāda gan tagadnē, gan pagātnē.

- **(1986. - 2005.) vai (1986–2005)?**

Laika intervāla apzīmēšanai izmanto vienotājdromuzīmi, ko raksta bez atstarpēm starp vienojamiem vārdiem vai skaitļiem, tātad – **(1986–2005)**.

- **Oriģinālvalodā vārdi savienoti ar defisi, bet latviešu valodā...?**

Vārdu savienojumus, kas oriģinālvalodā tiek rakstīti ar defisi, latviešu valodā parasti raksta vai nu savienojumā ar saikli (**pirkšanas un pārdošanas līgums**), vai darinot salikteni, piemēram: direktors-rikotājs → **rikotājdirektors**.

- **Drēģera vai Drēģerja uzņēmums?**

Otrās deklinācijas lietvārdiem, kas vienskaitļa nominatīvā beidzas ar -is, vienskaitļa ģenitīvā raksturīga līdzskaņu mija, taču mīkstināto **ŗ** pašreizējā latviešu valodas oficiālajā rakstībā nelieto un literārajā izrunā tas sistēmas pēc ir gan ieteicams, bet nav obligāts. Tātad – pareizi būtu teikt **Drēģera** vai **Drēģera**, bet rakstīt – **Drēģera**.

- **Dubulzvārdos defise vai domuzīme?**

Dubulzvārdā abas uzvārda daļas savienojamas ar defisi, piemēram: **Bergs-Bergmanis, Birznieks-Upītis, Viķe-Freiberga**.

- **Ingusa vai Ingus motocikls?**

Priekšvārds **Ingus** ir 3. deklinācijas lietvārds (ar galotni -us vienskaitļa nominatīvā), un tā galotne vienskaitļa ģenitīvā ir tāda pati kā nominatīvā, tātad – **Ingus** motocikls.

Priekšvārds Inguss ir 1. deklinācijas lietvārds (ar galotni -s vienskaitļa nominatīvā), un tā galotne vienskaitļa ģenitīvā ir -a, tātad – **Ingusa** motocikls.

- **Ģērbams vai ģērbjams? Stumams vai stumjams?**

Lokāmo ciešamās kārtas tagadnes divdabi darina no darbības vārda **tagadnes celma**, pievienojot izskaņu -**ams, -ama, āms, -āma**. Darbības vārdu *ģērbt* un *stumt* tagadnes celmi attiecīgi ir **ģērbj-** un **stumj-**. Tātad lokāmo ciešamās kārtas tagadnes divdabju pareizās formas ir **ģērbjams** un **stumjams**.

- **Kā saīsināt vārdu didžejs?**

Vārda **didžejs** saīsinājums ir **DJ** (abi lielie burti).

(Bankavs, A. *Latviešu valodas saīsinājumu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2003, 21. lpp.)

- **Kā latviešu valodā ir atveidojams somu uzvārds Haanpää?**

Minētā somu uzvārda atveidojums latviešu valodā ir **Hānpē**.

Somu valodā garie patskaņi tiek apzīmēti ar diviem vienādiem patskaņiem, piemēram:

aa latviešu valodā ir **ā, ää** latviešu valodā – **ē**.

- **HIV vai HIV?**

Saīsinājumu vārdnīcā kā cilvēka imūndeficīta vīrusa saīsinājums ir norādīts **HIV**, līdzīgi kā, piemēram, hidroelektrostacijas saīsinājums HES. Tādējādi nav pamata saīsinājumu **HIV** kursivēt.

- **E-pasts, epasts vai e-pasts?**

Līdztekus pilnformas terminam **elektroniskais pasts**, LZA Terminoloģijas komisija ir apstiprinājusi arī saīsināto formu **e-pasts** (termina *elektronisks* saīsinājumu **e** ar defisi pievieno pamatvārdam).

Arī *Angļu-latviešu-krievu informātikas vārdnīcā* (Rīga : Avots, 2001, 167. lpp.) ir minēta saīsinātā forma **e-pasts**, bet nav minēta forma **epasts**.

Teikuma sākumā terminu **e-pasts** vajadzētu rakstīt ar lielo sākumburtu.

Forma **epasts** nav ieteicama.

- **Laimīgu Jauno (vai jauno) gadu!**

Ja, rakstot *laimīgu jauno gadu*, vēlam laimīgu visu nākamo gadu, tad nav pamata vārdu *jauno* rakstīt ar lielo sākumburtu, jo vārds *jauno* lietots sugasvārda funkcijā.

Tomēr nebūtu iebildumu arī pret vārda *jauno* rakstību ar lielo sākumburtu, šādi vārdam piešķirot īpašvārda funkciju.

Ar lielo burtu noteikti rakstāms svētku nosaukums **Jaungada diena**.

- **Meitene kapucē vai kapucī?**

Kapuce ir pie apģērba (biežāk pie virsdrēbēm) piestiprināta galvassega. Vārds lietojams sieviešu dzimtē. Piemēram:

Apmetnis ar kapuci, dziļā kapuce, ieraudzīju meiteni kapucē.

- **23 km vai km 23?**

Latviešu valodā ir pieņemts, ka vārda **kilometri** saīsinājumu raksta aiz skaitļa – **23 km**.

Kilometru saīsinājuma lietojums pirms skaitļa, piemēram, **km 23**, norāda aptuvenu kilometru skaitu.

- **Kāpņu telpa vai kāpņutelpa?**

Nojēgums **kāpņu telpa** ('cēlnes daļa, kurā iebūvētas kāpnes') rakstāms vārdkopas formā, tas ir, divos vārdos.

○ **Krēms vai krems?**

Latviešu literārās valodas vārdnīcā (4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 421. lpp.) vārdam **krēms** latviešu valodā ir vairākas nozīmes:

1) putota saldā krējuma un dažādu piedevu stingra masa, piemēram:

zemeņu krēms, rīsu krēms, garnēt torti ar krēmu;

2) kosmētiskā ziede, piemēram:

sejas krēms, roku krēms;

3) ziede apavu kopšanai, piemēram:

melnais apavu krēms, brūnais apavu krēms;

4) liķierim līdzīgs pabiezis alkoholisks dzēriens, piemēram:

dzert šokolādes krēmu.

Vārda **krems** latviešu valodā nav.

○ **Maģistratūra vai maģistrantūra?**

Studiju posmu, kas nepieciešams maģistra akadēmiskā grāda iegūšanai, pareizi ir saukt par **maģistrantūru** (pēc analogijas ar *doktorantūru*). Turklāt vārdam **maģistratūra** ir pavisam citas nozīmes:

1. tiesas iestāžu amatpersonu kopums;
2. vēst. augstākie valsts amati Senajā Romā.

○ **Kā pareizi ir saīsināt vārdus kungs un kundze?**

V. Skujiņas grāmatā (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 25. lpp.) minētas šādas saīsinājumu formas:

kgs (dat. kgm),

kdze (dat. kdzei).

○ **Laulība vai laulības?**

Laulība (vienskaitlī) ir noteiktā kārtībā noslēgta vīrieša un sievietes savienība, kas veido ģimeni un rada viņiem attiecīgas tiesības un pienākumus. Piemēram:

doties uz laulības reģistrācijas ceremoniju, stāties laulībā, reģistrēt laulību.

Laulības (daudzskaitlī) ir laulības reģistrācijas ceremonija. Piemēram:

svinīgas laulības, braukt uz laulībām baznīcā.

○ **Lēkt vai lekt?**

Neņotiesmē ir **lēkt**, bet visās pārējās tagadnes formās ir īss patskanis e – *lecu, lec, lec*, taču atvasinājumos – **-ē**, piemēram, *tāllēkšana, tāllēcējs*.

○ **Kā loka ielu nosaukumus ar noteikto galotni?**

Ielu nosaukumus, kuru pamatā ir īpašības vārds ar noteikto galotni **-ais, -ā**, loka pēc īpašības vārdu ar noteikto galotni locīšanas parauga. Piemēram:

N. *Lielā iela* *Zaļais bulvāris*

Ģ. *Lielās ielas* *Zaļā bulvāra*

D. *Lielajai ielai* *Zaļajam bulvārim*

A. *Lielo ielu* *Zaļo bulvāri*

I. *ar Lielo ielu* *ar Zaļo bulvāri*

L. *Lielajā ielā* *Zaļajā bulvārī*

V. *Lielā iela!* *Zaļais bulvāri!*

○ **Gatim Liepam vai Gatim Liepai?**

Vīrieša uzvārda *Liepa* datīva forma ir **Liepam**.

Vienāda vīriešu un sieviešu uzvārdu pamatforma ir vārdos ar galotnēm *-a* vai *-e*, tie ir latviešu valodas sugasvārdu 4. un 5. deklinācijas kopdzimtes vārdi (piemēram, *pjāpa, balamute*). Šādi uzvārdi latviešu valodā lokāmi pēc 4. vai attiecīgi 5. deklinācijas sugasvārdu locīšanas sistēmas, dzimtes atšķirība šo uzvārdu locīšanā izpaužas tikai vienskaitļa datīvā:

sieviešu uzvārdos ir attiecīgi galotne **-ai** (*Liepai*) vai **-ei** (*Eglei*);

vīriešu uzvārdos ir attiecīgi galotne **-am** (*Liepam*) vai **-em** (*Egļem*).

○ **Mazgātava vai mazgātuve?**

Ar izskaņu **-uve** atvasina lietvārdus no vienzilbīgiem (neskaitot priedēkli) I konjugācijas darbības vārdiem, piemēram, *braukt – brauktuve*.

Ar izskaņu **-ava** savukārt atvasina lietvārdus no divzilbju vai vairākzilbju, tātad II un III konjugācijas darbības vārdiem, piemēram:

adīt – adītava, mazgāt – mazgātava.

(Sk. arī Guļevska, D., Miķelsons, A., Porīte, T. *Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda*. Rīga : Avots, 2002, 84. lpp.)

- **Mirušo piemiņas diena vai Mirušo Piemiņas diena?**

Atzīmējamu dienu nosaukumā ar lielo sākumburtu rakstāms tikai pirmais vārds – **Mirušo piemiņas diena**.

- **2. pielikums vai pielikums Nr. 2?**

Dokumentos numuru pieļaujams rakstīt divējādi:

pielikums Nr. 2 vai **2. pielikums**.

- **Olīva vai olīve?**

Vārds **olīva** ir IV deklinācijas lietvārds, tātad ar galotni *-a*. Piemēram: *zajās olīvas, olīvas bez kauliņiem, olīvu (nevis olīvju) eļļa*.

- **Sapņi piepildās un piepildas?**

Pareizi ir **sapņi piepildās** (galotnē ar garu patskani **ā**), jo visiem III konjugācijas 1. grupas darbības vārdiem, kas nenoteiksmē beidzas ar izskaņām *-īt, -īties, -ināt, -ināties*, daudzskaitļa 1., 2. un atgriezeniskajiem darbības vārdiem arī 3. personā galotnē ir garš patskanis **ā**.

- **Rasols vai rosols?**

Salātu pareizais nosaukums ir **rasols** (nevis *rosols*).

(Sk. *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 659. lpp.)

- **Rise vai risa?**

Kā norāda *Latviešu literārās valodas vārdnīca* (6.2 sēj. Rīga : Zinātne, 1987, 661. lpp.) vārdam **rise** ir divas nozīmes:

1) 'ceļa segumā, zemē u. tml. iespiesta sliede, ko ir izveidojuši transportlīdzekļa riteņi', piemēram:

platas, dziļi iedangātas rises;

2) 'iegriezta svītra (priekšmetā)', piemēram:

dekoratīva rise.

Tā kā vārds beidzas ar galotni **-e**, tas pieder pie V deklinācijas, tāpēc daudzskaitļa ģenitīvā ir forma **rišu** (*rišu nospiedumi, nevis risu*).

- **Samits vai sammits?**

Vārds **samits** ir cēlies no angļu vārda **summit**, kura pamatnozīme ir 'virsošne, arī augstākā pakāpē'. Latviešu valodā šo vārdu lieto kā politisku terminu, apzīmējot valsts vadītāju tikšanos. Sākotnēji vārds tika rakstīts atbilstoši tā izrunai oriģinālvalodā ar vienu *m* – *samits*. Domājams, angļu rakstības ietekmē pēdējā laikā parādās šī vārda rakstījums latviešu valodā arī ar *m* dubultojuumu – *sammits*, kas neatbilst vārda izrunai angļu valodā un tāpēc latviešu valodā nebūtu vēlams, turklāt LZA Terminoloģijas komisija ir ieteikusi attiecīgā nojēguma izteikšanai lietot latvisko terminu **galotņu apspriede**.

- **„Rīgas Balss” vai „Rīgas balss”?**

Visi patstāvīgas nozīmes vārdi laikrakstu un žurnālu nosaukumos rakstāmi ar lielo sākumburtu. Tātad – laikraksta nosaukumā **„Rīgas Balss”** abi vārdi rakstāmi ar lielo sākumburtu, bet žurnāla nosaukumā, piemēram, **„Dārzs un Drava”**, ar lielo sākumburtu rakstāmi vārdi **Dārzs** un **Drava**.

- **Pašreiz vai patreiz?**

Vārds **patreiz** nav iekļauts nevienā latviešu literārās valodas vārdnīcā (ne *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas*, ne *Latviešu literārās valodas vārdnīca*). Iespējams, ka tā ir sava veida kontaminācija no vārdiem *patlaban* un *pašreiz*.

Vienīgais pareizais vārda lietojums ir **pašreiz**.

- **Raiva vai Raivja dārzs?**

Līdzskaņu mijas pēc tradīcijas nav divzīlbu īpašvārdos, kas beidzas ar **-tis** vai **-dis**, piemēram:

Artis (ģen. *Arta*), *Valdis* (ģen. *Valda*, arī *Valža*).

Tātad priekšvārdā **Raivis** ģenitivā jābūt otrās deklinācijas lietvārdiem raksturīgajai mijai – **Raivis** → **Raivja** (*v* → *vj*).

- **Putekļu sūcējs vai putekļsūcējs?**

Ir divi varianti – var lietot vai nu salikteni **putekļsūcējs**, vai vārdu savienojumu **putekļu sūcējs**.

(*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 652. lpp.)

- **Parmas siers vai parmas siers?**

Ja siera šķirnes nosaukums saistīts ar kādu vietvārdu, tad tas rakstāms ar lielu sākumburtu, piemēram:

Šveices siers, Parmas siers, Čedaras siers (Čedaras ciems). Ja siera nosaukumā ir tikai sugasvārds, siera nosaukumu raksta ar mazo burtu, piemēram:

biezpiena siers, ķīmeņu siers, zaļais siers.

○ **Sāls – vīriešu vai sieviešu dzimtes vārds?**

Sāls ir vīriešu dzimtes lietvārds, kuru lokā tāpat kā 2. deklinācijas lietvārdus *akmens, zibens, ūdens, mēness* u. c. Pamatojums: pret vārda **sāls** dalījumu – pārtikā lietotais un ķīmijā lietotais sāls – jau pirms daudziem gadiem iebilda ķīmiķi, jo nav pamata līdzīgu (vai pat vienādu!) ķīmisku elementu apzīmēšanai lietot vīriešu un sieviešu dzimti, turklāt apmēram pusē izlokšņu vārdu sāls vienskaitlī lieto vīriešu dzimtē. Tāpēc arī visu veidu **sāls** ir vīriešu dzimtes vārds.

○ **Bēru štrauss vai strauss?**

Jautājuma minētie vārdi ir aizgūti no vācu valodas (*der Strauss* ar nozīmi 'pušķis') un ir atzīstami par barbarismiem, ko pareizā latviešu valodā nebūtu ieteicams lietot. Latviešu valodā būtu jāsaka **bēru pušķis**.

○ **Valsts Mākslas muzejs vai Valsts mākslas muzejs?**

Pareizais muzeja nosaukuma rakstījums ir **Valsts mākslas muzejs** – tikai pirmais vārds **Valsts** ir rakstāms ar lielo sākumburtu.

(*Īpašvārdu rakstība*. Rīga : LR Valsts valodas centrs, 1998, 14. lpp.)

○ **Zina vai zin?**

Darbības vārda **zināt** 3. personas pareizā forma ir **zina**, jo darbības vārds **zināt** ir trešās konjugācijas 1. apakšgrupas darbības vārds tāpat kā *lasīt, rakstīt*, kur 3. personā ir *lasa, raksta*. Tāpēc pašreizējā valodas norma ir **zina**, savā laikā par pieļaujamu tika atzīta arī darbības vārda saīsināta forma **zin**, kas jaunākajos avotos vairs netiek minēta.

○ **Vārda diena vai vārdadiena?**

Divos vārdos – **vārda diena** – rakstāma tad, ja ar to apzīmējama diena, kad kalendārā ierakstīts attiecīgā cilvēka vārds. **Vārdadiena** vienā vārdā rakstāma, ja ar to apzīmēta attiecīgā godadiena. Piemēram:

apsveikt cilvēku vārdadienā.

Praksē šīs jēdzieniskās nianšes ir grūti nošķiramas, tāpēc arī rakstība nav stingri normējama. Abos gadījumos ir iespējams rakstīt gan **vārda diena** (divos vārdos), gan **vārdadiena** (vienā vārdā).

○ **Zivjaudzētava vai zivaudzētava?**

Lai apzīmētu zivsaimniecību, kas nodarbojas ar ikru inkubāciju un zivju mazuļu audzēšanu, ir iespējams lietot salikteni **zivjaudzētava**, retāk **zivjaudzētava**, tāpat arī vārdu savienojumu **zivju audzētava**.

○ **Jānis Vitte vai Jānis Vite?**

Uzvārda pareizais rakstījums ir **Vite** – ar vienu līdzskaņa burtu **t**. Personvārdus, tātad arī uzvārdus, raksta saskaņā ar latviešu valodas pareizrakstības noteikumiem. Tāpēc personvārdu rakstībā nelieto šādus līdzskaņu dubultojumus: **bb, cc, dd, ff, gg, hh, kk, pp, ss, tt, vv, zz**.

(*LR Ministru kabineta noteikumi Nr. 114* : Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju. 11. punkts.)

- **Trim vai trijiem?**

Pareizas ir abas skaitļa vārda **trīs** datīva formas – gan **trim**, gan **trijiem**. Izvēloties paplašināto skaitļa vārda formu, jāievēro atbilstošā lietvārda dzimte, piemēram, **trijiem zēniem** un **trijām meitenēm**.

- **Aizkars vai aizskars?**

Lai apzīmētu auduma, pinuma izstrādājumu kaut kā aizsegšanai vai atdalīšanai no pārējās telpas, ir jāraksta vārds **aizkars** (atvasināt no darbības vārda *aizkārt*), savukārt rakstījums **aizskars** ir darbības vārda *aizskart* vienkāršās nākotnes 3. personas forma – [*viņš*] *aizskars*.